

Het omgangsrecht tussen grootouders en kleinkinderen

In hoeverre kunnen grootouders een omgangsregeling met hun kleinkinderen afdwingen bij de rechter gelet op het begrip nauwe persoonlijke betrekking genoemd in artikel 1:377a BW?

Naam	Nathalie Chote
Studentnummer	1587239
Cursusnaam	Onderzoeksrapport afstuderen
Cursuscode	ADR-HBR-406-11
Naam van de afstudeerorganisatie	Hogeschool Utrecht, Faculteit voor Maatschappij en Recht HBO Rechten voltijd
Begeleider	Mr. Marjolein van Geene
Tweede lezer	Onbekend
Inleverdatum	26 juni 2017
Versie	1

Nathalie Chote
1587239
Onderzoeksrapport afstuderen
ADR-HBR-406-11
Hogeschool Utrecht,
Faculteit voor Maatschappij en Recht,
HBO Rechten voltijd
Mr. Marjolein van Geene
26 juni 2017
Versie 1
Stichting Oprecht Scheiden

INHOUDSOPGAVE

SAMENVATTING	4
LIJST VAN AFKORTINGEN	6
1. INLEIDING	7
1.1. PROBLEEMOMSCHRIJVING	7
1.2. DOELSTELLING	9
1.3. CENTRALE VRAAGSTELLING EN DEELVRAGEN	10
1.4. VERANTWOORDING BRONNEN EN METHODE	10
1.5. LEESWIJZER	11
2. WANNEER IS ER SPRAKE VAN EEN OMGANGSREGELING MET KINDEREN IN HET ALGEMEEN?	12
2.1. DE ROL VAN GROOTOUDERS IN HET GEZINSLEVEN	12
2.2. WAT IS EEN OMGANGSREGELING?	13
2.2.1. DE NAUWE PERSOONLIJKE BETREKKING UIT ARTIKEL 1:377A BW	14
2.3. WIE KAN EEN OMGANGSREGELING VERZOEKEN?	15
2.4. HOE VERLOOPT EEN VERZOEKSCHRIFTPROCEDURE BIJ OMGANGSZAKEN?	16
TUSSENCONCLUSIE	18
3. WELK INVLOED HEEFT ARTIKEL 8 EVRM OP HET OMGANGSRECHT?	19
3.1. WAT IS DE WERKING VAN ARTIKEL 8 EVRM IN HET PERSONEN- EN FAMILIERECHT?	19
3.1.1. FAMILY LIFE IN DE EUROPESE RECHTSPRAAK	20
3.2. WAT BETEKENT ARTIKEL 8 EVRM VOOR DE RELATIE TUSSEN GROOTOUDERS EN HUN KLEINKINDEREN?	21
TUSSENCONCLUSIE	23
4. WANNEER IS ER SPRAKE VAN EEN NAUWE PERSOONLIJKE BETREKKING OP GROND VAN ARTIKEL 1:377A BW EN DE BIJBEHORENDE JURISPRUDENTIE?	24
4.1. VERANTWOORDING JURISPRUDENTIE	24
4.2. WELKE OMSTANDIGHEDEN ZIJN ER NODIG OM DE NAUWE PERSOONLIJKE BETREKKING AAN TE TONEN?	24
4.2.1. ONTVANKELIJKHEIDSTOETS	24
4.2.2. DE OMGANGSREGELING	27
4.2.3. ONTZEKKINGSGRONDEN	28
4.3. BUITENGERECHTELIJKE MOGELIJKHEDEN	30
TUSSENCONCLUSIE	30
5. CONCLUSIE & AANBEVELING	32
5.1. CONCLUSIE	32
5.2. AANBEVELING	33
BIJLAGE 1: BEVOLKINGSCIJFERS CBS	35
BIJLAGE 2: JURISPRUDENTIEANALYSE SCHEMA	36
BIJLAGE 3: BEROEPSPRODUCT	42
LITERATUURLIJST	44

SAMENVATTING

Het probleem rondom de omgangsregeling heeft eigenlijk altijd al bestaan. Er is weer aandacht voor het probleem gekomen door de initiatiefnota van de leden Oskam en Keijzer op 3 maart 2015. De nota beschrijft de noodzakelijkheid van de omgangsregeling voor de grootouders en het kleinkind.

Daarnaast stelt de nota dat de term *grootouders* moet worden opgenomen in artikel 1:377a BW.

Helaas werd het wetsvoorstel verworpen.

Het doel van dit onderzoek is om grootouders te adviseren hoe zij een omgangsregeling met hun kleinkind kunnen afdwingen bij de rechter op basis van een *nauwe persoonlijke betrekking*. Om een onderbouwd advies te geven, staat de volgende onderzoeksvraag centraal:

In hoeverre kunnen grootouders een omgangsregeling met hun kleinkinderen afdwingen bij de rechter gelet op het begrip nauwe persoonlijke betrekking genoemd in artikel 1:377a BW?

In deze scriptie is er gebruik gemaakt van een rechtsbronnen- en literatuurstrategie en een inhoudsanalysemethode. Hierbij is er gebruik gemaakt van relevante jurisprudentie, vakliteratuur en Kamerstukken. Deze bronnen zijn geanalyseerd, vergeleken en geïnterpreteerd. Dit onderzoeksrapport zal 26 juni 2017 worden ingeleverd.

Grootouders kunnen momenteel, op grond van artikel 1:377a BW, een omgangsregeling verzoeken door een verzoekschrift in te dienen bij de rechtbank. In het verzoekschrift moeten de grootouders gemotiveerd aangeven waarom zij recht hebben op omgang met hun kleinkind en wat het belang van de omgang is. De rechter zal de volgende stappen nemen, om te beoordelen of grootouders een omgangsregeling kunnen treffen met hun kleinkinderen.

Stap 1: de ontvankelijkheidstoets

Tijdens de ontvankelijkheidstoets beoordeelt de rechter of er sprake is van een *nauwe persoonlijke betrekking*. Hierbij toetst de rechter of de relatie tussen de grootouders en het kleinkind, de normale relatie tussen grootouders en kleinkinderen overstijgt. De *nauwe persoonlijke betrekking* is afgeleid van artikel 8 EVRM 'family life'. Vaak is er sprake van een *nauwe persoonlijke betrekking* als partijen, naast het aantonen van bloedverwantschap, de volgende bijkomende omstandigheden kunnen aantonen:

- het kleinkind intensief en/of langdurig hebben verzorgd en/of hebben opgevoed;
- voor een langere tijd met het kleinkind hebben samengewoond;
- een positieve invloed hebben op de ontwikkeling van het kind;
- een relatie met het kleinkind hebben, waardoor het kleinkind behoefte heeft aan omgang;
- een positieve relatie hebben met de ouders van het kleinkind;
- op een andere manier een bijzondere band hebben met het kleinkind, die zich onderscheidt van normale grootouder-kleinkind relaties.

Indien er een *nauwe persoonlijke betrekking* is vastgesteld door de rechter, wordt het verzoek ontvankelijk verklaard. De rechter zal dan naar de volgende stap gaan.

Stap 2: de omgangsregeling

Tijdens de tweede stap, zal de rechter inhoudelijk toetsen of er een omgangsregeling tot stand kan komen. Hierbij beoordeelt de rechter of een regeling wel in het belang van het kind is. In de meeste zaken is een regeling in het belang van het kind, indien de omgang:

- positieve invloed heeft op het leven van het kind;
- van belang is voor de identiteitsontwikkeling van het kleinkind.

Stap 3: de ontzeggingsgronden

Tijdens de laatste stap beoordeelt de rechter of een omgangsregeling niet in strijd is de volgende ontzeggingsgronden:

- in strijd met de geestelijke en lichamelijke ontwikkeling van het kind;
- ongeschikt tot omgang;
- ernstige bezwaren van het kind;
- in strijd met zwaarwegende belangen van het kind.

De eindconclusie en aanbevelingen

Uit dit onderzoek is gebleken dat de rechtspositie van grootouders in het omgangsrecht zwak is. Het blijft voor grootouders erg moeilijk om een omgangsregeling te treffen als zij geen belangrijke rol in het leven van hun kleinkind spelen. Een omgangsregeling kan pas met succes worden afgedwongen als grootouders kunnen aantonen dat zij naast het hebben van een bloedband, in een *nauwe persoonlijke betrekking* staan tot het kind. Zij moeten daarvoor de bovenstaande stappen in acht nemen. Maar voorlopig blijft het voor de “normale” grootouder, die af en toe een logerend kleinkind over de vloer krijgt en af en toe oppast, een lastige taak om een omgangsregeling met hun kleinkind te treffen. Uiteindelijk gaat het niet om het belang van de grootouders, maar om het belang van het kind.

Eventuele buitengerechtelijke mogelijkheden om contact te krijgen met het kleinkind zijn:

- familiegroepsplannen, waarbij de ouders van het kind samen met de grootouder, afspraken kan maken over het kleinkind;
- mediation, waarbij de grootouder samen met de ouders kan bemiddelen over de wensen die zij hebben betreft de omgang. De Stichting Oprecht Scheiden kan hiermee van dienst zijn;
- omgang wanneer het kleinkind al omgang heeft met de zoon of dochter van de grootouder.

LIJST VAN AFKORTINGEN

BW: het Burgerlijk Wetboek

CBS: het Centraal Bureau voor de Statistiek

EHRM: Europees Hof voor de Rechten van de Mens

EVRM: Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens

GP: Geregistreerd Partnerschap

Gw: de Nederlandse Grondwet

Ministerie van VJ: Ministerie van Veiligheid en Justitie

Ministerie van VWS: Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport

Procesreglement: het Procesreglement Gezag en Omgang

R.o.: Rechtsoverweging

Rv: het Wetboek van Rechtsvordering

SOS: Stichting Oprecht Scheiden

VNG: Vereniging van Nederlandse Gemeenten

1. INLEIDING

Uit elkaar gaan is voor iedereen een ingrijpende gebeurtenis. Niet alleen voor de partners, maar als er kinderen in het spel zijn natuurlijk ook voor hen. Maar ook grootouders worden geraakt. Deze scriptie heeft betrekking op die betrokken grootouders. Zij zien hun zoon of dochter door een moeilijke periode gaan, waarbij hij/zij veel grote beslissingen moet nemen. Maar zij zien ook hun kleinkind door deze moeilijke periode gaan. Het komt vaak voor dat grootouders hun kleinkinderen, na het uit elkaar gaan van de ouders, niet meer zien.

1.1. PROBLEEMOMSCHRIJVING

Het probleem waar dit onderzoeksrapport zich op richt is dat grootouders niet altijd het contact behouden met hun kleinkind. Juridisch kan een omgangsregeling dan voorzien in contact met het kleinkind na het uit elkaar gaan van de ouders van dat kleinkind. Grootouders kunnen echter pas een omgangsregeling met hun kleinkind afdwingen als zij bij de rechter kunnen aantonen dat er een *nauwe persoonlijke betrekking* bestaat tussen hen en het kleinkind zoals gesteld in artikel 1:377a van het Burgerlijk Wetboek (hierna: BW). Bij dit probleem zal de volgende centrale vraag worden gesteld:

“In hoeverre kunnen grootouders een omgangsregeling met hun kleinkinderen afdwingen bij de rechter gelet op het begrip nauwe persoonlijke betrekking genoemd in artikel 1:377a BW?”.

Het probleem rondom de omgangsregeling heeft eigenlijk altijd al bestaan. Er is weer aandacht voor het probleem gekomen door de initiatiefnota van de leden Oskam en Keijzer op 3 maart 2015.¹ De nota beschrijft de noodzakelijkheid van de omgangsregeling voor de grootouders en het kleinkind. Daarnaast stelt de nota dat de term *grootouders* moet worden opgenomen in artikel 1:377a BW. Op 17 mei 2016 is er gestemd over de initiatiefnota in een vergadering. De nota heeft toen niet de meerderheid van de stemmen gekregen.²

Ondanks deze de nota speelt het probleem nog steeds. In sociaal Nederland kennen we het standaard plaatje van ouders, (klein)kind en grootouders. In de Nederlandse maatschappij spelen grootouders een grote rol in de ontwikkeling van hun kleinkind. De kleinkinderen leren net zoveel van hun grootouders als van hun ouders. Daarnaast blijkt uit jurisprudentie dat het contact tussen kleinkind en hun grootouders belangrijk kan zijn voor de identiteitsontwikkeling van het kind.³

In deze scriptie zal vanuit het perspectief van de grootouders de *nauwe persoonlijke betrekking* worden toegelicht. Dit probleem speelt zich dus af bij grootouders die behoefte hebben aan een omgangsregeling met hun kleinkind. Een omgangsregeling kan worden verzocht op grond van artikel 1:377a BW. Hiervoor moet er sprake zijn van een *nauwe persoonlijke betrekking*. Voor het aantonen van een *nauwe persoonlijke betrekking* tussen grootouders en kleinkinderen, op grond van artikel

¹ Kamerstukken II 2014/15, 34168, 2.

² Kamerstukken II 2015/16, 34168, 9.

³ Hof 's-Hertogenbosch 9 februari 2017, ECLI:NL:GHSHE:2017:444, r.o. 3.8 en Hof Arnhem-Leeuwarden 31 maart 2016, ECLI:NL:GHARL:2016:2747, r.o. 5.4.

1:377a BW, is een familierechtelijke band niet voldoende. De grootouders zullen bijkomende omstandigheden naar voren moeten brengen waaruit de *nauwe persoonlijke betrekking* met het kleinkind volgt.⁴ Deze omstandigheden die bepalend kunnen zijn worden in de jurisprudentie toegelicht.

In deze scriptie zullen er namelijk een paar termen worden gebruikt die breder kunnen worden gedefinieerd.

Met de term *ouders* wordt in het BW de juridische ouders van het kind bedoeld. De juridische moeder is, zoals gesteld in artikel 1:198 lid 1 BW, de vrouw:⁵

- a) uit wie het kind is geboren of die het kind heeft gebaard door middel van eiceldonatie;
- b) die op het tijdstip van de geboorte van het kind is gehuwd of een geregistreerd partnerschap (hierna: GP) heeft met de vrouw uit wie het kind is geboren of heeft gebaard door middel van eiceldonatie;
- c) die het kind heeft erkend;
- d) van wie het moederschap door de rechter is vastgelegd;
- e) die het kind heeft geadopteerd.

De juridische vader is, zoals gesteld in artikel 1:199 BW, de man:⁶

- a) die op het tijdstip van de geboorte van het kind is gehuwd of een GP heeft met de vrouw uit wie het kind is geboren;
- b) met de moeder was gehuwd of een GP had, welk huwelijk of partnerschap 306 dagen of korter voor de geboorte van het kind is ontbonden door zijn dood;
- c) die het kind heeft erkend;
- d) van wie het vaderschap door de rechter is vastgesteld;
- e) die het kind heeft geadopteerd.

Het is niet van belang dat de juridische vader ook de verwekker en biologische vader is van het kind.

De wet spreekt over ouders ongeacht de hoedanigheid die zij ten opzichte van elkaar hebben (gehad). In deze scriptie zal er geen onderscheid worden gemaakt in de relatieverbintenis tussen partners. Met de term *ouders* zal in deze scriptie slechts de juridische moeder en juridische vader van het kind worden bedoeld, in het kort zal dat worden aangegeven met de term *moeder* en *vader*. Mocht er sprake zijn van stiefouders of pleegouders zal dit worden toegelicht in het desbetreffende hoofdstuk.

Met de term *grootouders*, zal de grootmoeder en/of grootvader van het kind worden bedoeld. Hierbij zal, indien relevant, worden vermeld of de grootouders van de vaders- of moederszijde zijn.

⁴ M.J.C. Koens, 'Commentaar op artikel 1:377a BW', in: C.J.J.M. Stolker, W.L. Valk en H.B. Krans e.a. (red.), *Tekst & Commentaar Burgerlijk Wetboek*, Deventer: Kluwer 2015, punt 2b, (online).

⁵ C. Phillips, *Familierecht*, Groningen: Noordhoff Uitgevers 2016, p. 52.

⁶ Phillips 2016, p. 53.

Verder zal de term *kind* worden gebruikt, hiermee wordt een minderjarig kind bedoeld. Het draait in deze scriptie om de relatie tussen grootouders en kleinkind, om deze reden zal er dus geen onderscheid worden gemaakt in de term *kind* en *kleinkind*.

Er kunnen natuurlijk ook meerdere kinderen zijn, dit zal worden aangegeven. Het is namelijk mogelijk om een omgangsregeling vast te stellen met één van de kinderen. In de uitspraak van de Rechtbank Noord-Holland van 1 juli 2015 betreft het twee kinderen.⁷ Eén kind is opgevoed door de grootmoeder en het ander kind verblijft met zijn moeder bij de grootvader. Grootouders zijn en verblijven in casu dus niet bij elkaar. In de zaak verzochten de ouders het gezag over het kind die door zijn grootmoeder is opgevoed. Het verzoek is door de rechter afgewezen, omdat de grootmoeder een stabiele thuissituatie biedt voor het kind. Daarnaast heeft het kind zelf aangegeven om bij zijn grootmoeder te blijven. De casus geeft dus aan dat het mogelijk is om met één van de kinderen een omgangsregeling vast te stellen.

Tevens is het mogelijk om een omgangsregeling vast te stellen met meerdere kinderen tegelijk. In de uitspraak van het Hof Leeuwarden van 4 december 2012 betreft het twee kinderen waarvan hun vader is overleden en verzochten de grootouders van de vaderszijde een vaste omgangsregeling met hun kleinkinderen.⁸ De rechter heeft het verzoek tot het vaststellen van een vaste omgangsregeling afgewezen wegens het ontbreken van belang voor de kinderen. De rechter heeft wel een beperkte omgangsregeling vastgesteld, waarbij de grootouders hun kleinkinderen op hun verjaardagen en met kerst een cadeautje en/of kaartje mogen sturen. Het is dus mogelijk om een omgangsregeling met meerdere kinderen tegelijk vast te stellen.

Kortom, er zal gebruik worden gemaakt van de termen *ouder(s)*, *vader*, *moeder*, *grootouder(s)*, *grootmoeder*, *grootvader*, *(klein)kind(eren)* en eventueel *stiefouders* en *pleegouders*.

1.2. DOELSTELLING

Het doel van dit onderzoek is om grootouders die kleinkinderen hebben te adviseren hoe zij een omgangsregeling met hun kleinkind kunnen afdwingen bij de rechter op basis van een *nauwe persoonlijke betrekking*.

In het onderzoeksrapport zal de *Stichting Oprecht Scheiden* worden geadviseerd over de stappen die grootouders kunnen nemen om een omgangsregeling met hun kleinkinderen af te dwingen bij de rechter.

De Stichting Oprecht Scheiden (hierna: SOS) zet zich in voor mensen die zich in een scheidingsprocedure bevinden of willen scheiden van hun partner. Hun 'main-focus' is om personen die zich in een echtscheiding bevinden zo goed mogelijk te helpen. De stichting bestaat uit een team van juristen en mediators.⁹ Tijdens het contact met de stichting kwam naar voren dat zij regelmatig

⁷ Rb. Noord-Holland 1 juli 2015, ECLI:NL:RBNHO:2015:5517.

⁸ Hof Leeuwarden 4 december 2012, ECLI:NL:GHLEE:2012:BY7409.

⁹ 'Wie zijn wij', www.oprechtscheiden.nl/wie-zijn-wij/, (geraadpleegd op 9 maart 2017).

vragen van grootouders krijgen die willen weten wat hun rechten zijn om hun kleinkinderen te blijven zien na de scheiding van hun kinderen. Ondanks grootouders niet hun 'main-focus' is, biedt de stichting een luisterend oor en helpen ze de grootouders graag verder.

Het beroepsproduct zal een blogartikel zijn voor de Stichting. Het beroepsproduct zal de *Stichting Oprecht Scheiden* recente informatie verschaffen, zodat zij met die informatie haar cliënten goed kan adviseren. Het blogartikel zal worden onderbouwd door recente en relevante wet- en regelgeving, jurisprudentie en vakliteratuur over de omgangsregeling tussen grootouders en kleinkinderen.

Op 26 juni 2017 zal het onderzoeksrapport over de omgangsregeling tussen grootouders en hun kleinkinderen worden ingeleverd.

1.3. CENTRALE VRAAGSTELLING EN DEELVRAGEN

In deze scriptie staat de volgende onderzoeksvraag centraal:

In hoeverre kunnen grootouders een omgangsregeling met hun kleinkinderen afdwingen bij de rechter gelet op het begrip nauwe persoonlijke betrekking genoemd in artikel 1:377a BW?

Ter beantwoording van de centrale vraag zijn er de volgende deelvragen opgesteld. De deelvragen zullen in deze volgorde worden besproken in dit onderzoek.

- Wanneer is er sprake van een omgangsregeling met kinderen in het algemeen?
- Welk invloed heeft artikel 8 EVRM op het omgangsrecht?
- Wanneer is er sprake van een *nauwe persoonlijke betrekking* op grond van artikel 1:377a BW en de bijhorende jurisprudentie?

1.4. VERANTWOORDING BRONNEN EN METHODE

Om dit onderzoek als een goed onderbouwd rapport op te leveren zal er gebruik worden gemaakt van verschillende onderzoeksstrategieën en onderzoeksmethoden.

In dit afstudeeronderzoek zal gebruik worden gemaakt van een rechtsbronnen- en literatuuronderzoekstrategie.¹⁰ Voor dit onderzoek staat artikel 1:377a BW centraal. Daarnaast zal er gebruik worden gemaakt van relevante jurisprudentie, vakliteratuur en Kamerstukken. De relevante bronnen zullen geanalyseerd, vergeleken en geïnterpreteerd worden.

De onderzoeksmethode die wordt gebruikt tijdens dit onderzoek is de inhoudsanalysemethode.¹¹ Bij deze methode zullen rechtsbronnen geselecteerd worden op relevantie. De relevante bronnen geven informatie die betrekking hebben tot het omgangsrecht met kinderen, de *nauwe persoonlijke betrekking* zoals in het personen- en familierecht is geregeld en artikel 1:377a BW. Daarnaast zal er worden uitgegaan van het Nederlands recht. Het initiatiefnota van de Tweede Kamer is de aanleiding

¹⁰ Van Schaaijk 2011, p. 79.

¹¹ Van Schaaijk 2011, p. 88.

van dit onderzoek. Deze Kamerstukken zullen daarom worden meegenomen in de probleemomschrijving. De jurisprudentie is van hooguit zeven jaar geleden en betreffen alleen zaken waarbij er een geschil is tussen grootouders, kleinkind en/of ouders van het kind. Het is mogelijk dat de Europese Rechtspraak ouder is dan zeven jaar.

Verder zal de bedoeling van de bronnen worden onderzocht en zullen de bronnen geïnterpreteerd worden. Artikel 1:377a BW en de relevante jurisprudentie zullen inhoudelijk worden geanalyseerd. De relevante Kamerstukken en vakliteratuur zullen eerst worden geïnterpreteerd. De informatie uit de bronnen zal inhoudelijk worden verwerkt, in de deelvragen, om uiteindelijk antwoord te geven op de centrale vraagstelling van dit onderzoek.

1.5. LEESWIJZER

Om de centrale vraag te beantwoorden zal de volgende structuur worden aangehouden. Als eerst zal er worden toegelicht wanneer er sprake is van een omgangsregeling met kinderen in het algemeen. Daarna zal de invloed van artikel 8 EVRM in het omgangsrecht worden toegelicht en zal er worden toegelicht wanneer er sprake is van een *nauwe persoonlijke betrekking* op grond van artikel 1:377a BW en de jurisprudentie. Nadat al deze deelvragen zijn toegelicht zal er in de conclusie antwoord worden gegeven op de centrale vraag. Vervolgens zal er een aanbeveling worden gegeven aan de Stichting Oprecht Scheiden. Het beroepsproduct van deze scriptie zal een blogartikel worden, zodat zowel de Stichting Oprecht Scheiden als grootouders worden geïnformeerd over dit onderwerp.

2. WANNEER IS ER SPRAKE VAN EEN OMGANGSREGELING MET KINDEREN IN HET ALGEMEEN?

Met deze deelvraag zal er een introductie worden gegeven aan de term *omgangsregeling*. Om antwoord te geven op deze deelvraag zal er worden besproken wat de rol van grootouders is in het gezinsleven, wat een omgangsregeling is, wie een omgangsregeling kan verzoeken en hoe een verzoekschriftprocedure verloopt bij omgangszaken.

2.1. DE ROL VAN GROOTOUDERS IN HET GEZINSLEVEN

Volgens de bevolkingsteller van donderdag tweeëntwintig juni tweeduizendzeventien van het Centraal Bureau voor de Statistiek (hierna: CBS) heeft Nederland ongeveer 17,1 miljoen inwoners. Omdat het CBS de cijfers van 2016 nog niet heeft verwerkt, zullen de cijfers van het jaar 2015 worden gebruikt. In 2015 had Nederland nog maar 16,9 miljoen inwoners. Van die 16,9 miljoen inwoners waren er in dat jaar 6,7 miljoen personen gehuwd en 1,2 miljoen mensen gescheiden.¹² Van de 6,7 miljoen gehuwde personen hebben 1,6 miljoen koppels een huishouden met een of meer kinderen. Het totale aantal huishoudens met kinderen in 2015 was 2,5 miljoen.¹³

Helaas werd er de laatste jaren steeds meer gescheiden. In 2015 hebben er 92.552 aantal echtscheidingen plaatsgevonden. Elk jaar neemt het aantal echtscheidingen een beetje toe.¹⁴ Scheiden is voor niemand in de relatie plezierig. De partners gaan door een moeilijke tijd en hebben veel emotionele en zakelijke dingen aan hun hoofd. Daarnaast gaan de eventuele kinderen door grote veranderingen.

Grootouders zweven een beetje boven de echtscheiding en kunnen weinig verandering in de situatie brengen, terwijl grootouders een steeds grotere rol spelen in het dagelijks leven van hun zoon, dochter en kleinkind. Tegenwoordig zijn veel partners druk met hun carrière en is kinderopvang een dure optie. Uit onderzoek van PlusOnline Magazine, onder circa duizend grootouders, is gebleken dat vier van de tien gezinnen terugvallen op betaald kinderopvang als grootouders niet op de kleinkinderen passen. Tevens is gebleken dat in zeventien procent van de gevallen een van de ouders uit het gezin minder moet gaan werken of zelfs moet stoppen met werken als grootouders niet bijspringen als oppas.¹⁵ Grootouders bieden steun aan hun kinderen door op te passen. Doordat grootouders op hun kleinkinderen passen, zijn zij meer betrokken in het leven van hun kinderen en kleinkinderen. Sociologe Pearl Dykstra¹⁶ stelt, in het onderzoek van PlusOnline Magazine, dat kleinkinderen hun herkomst beter bevatten door tijd door te brengen met hun grootouders. Doordat de kleinkinderen hun eigen ouders herkennen in hun grootouders zullen zij beter een eigen identiteit

¹² Bijlage 1: Tabel 1.

¹³ Bijlage 1: Tabel 2.

¹⁴ Bijlage 1: Tabel 3.

¹⁵ L. Langerveld, 'Opa en oma zijn in crisistijd onmisbaar', *PlusOnline Magazine* 19 augustus 2013.

¹⁶ Prof. dr. Pearl Dykstra is hoogleraar en voorzitter empirische sociologie aan de Erasmus Universiteit Rotterdam en lid van de High Level Group of Scientist Advising the Cabinet of European Commissioners. De High Level Group is een groep van zeven leden met uitmuntende expertise die de Europese Commissie adviseren bij het maken van Europese beleidsregels.

ontwikkelen.¹⁷ Het kan natuurlijk ook voorkomen dat het contact met de ouders van het kleinkind niet goed is door bijvoorbeeld ruzie of andere spanningen in de familie. Als de relatie van de ouders is verbroken, kan de relatie tussen de grootouders en kleinkinderen ook verbreken of verslechteren.¹⁸ Bij het verbreken van de relatie komt het recht op omgang in beeld.

Nu de positie van grootouders is toegelicht, zal er worden toegelicht hoe grootouders juridisch zijn verbonden met hun kleinkinderen. Grootouders staan in een familierechtelijk verband met hun kleinkinderen op grond van artikel 1:197 BW en zijn via bloedverwantschap verbonden. De bloedverwantschap is geregeld in artikel 1:3 lid 1 BW en geeft aan in welke graad personen met elkaar verbonden zijn. De graad wordt bepaald door het aantal geboorten. Tussen ouders en kinderen bestaat er een bloedverwantschap in de eerste graad, omdat er maar één geboorte heeft plaatsgevonden tussen deze personen. Tussen grootouders en kleinkinderen bestaat er een bloedverwantschap in de tweede graad, aangezien er twee geboortes hebben plaatsgevonden die van hun eigen kind en die van hun kleinkind.¹⁹ De juridische bloedverwantschap die in de wet staat beschreven is niet altijd gelijk met de biologische bloedverwantschap. Het kan namelijk ook zijn dat een kind is geadopteerd dan zijn de juridische ouders andere personen dan de biologische ouders. Het kan ook zijn dat een kind wordt erkend door een man die niet de biologische vader is van het kind. De wet stelt daarom dat adoptie, erkenning en het gerechtelijke vaststellen van het ouderschap kan leiden tot een bloedverwantschap.²⁰

2.2. WAT IS EEN OMGANGSREGELING?

Als we het begrip *omgang* opzoeken in het Van Dale woordenboek staat er: *het omgaan met mensen met of het gezellig verkeer*.²¹

De wet spreekt in boek 1 van het BW over het omgangsrecht. De omgang met een kind wordt dan ook geregeld in een omgangsregeling, zoals gesteld in artikel 1:377a BW. Om het hedendaagse omgangsrecht te begrijpen, zal er worden ingegaan op de totstandkoming van het omgangsrecht in het personen- en familierecht zoals we het nu kennen. Artikel 1:377a BW is tweemaal veranderd.

De eerste versie van artikel 1:377a BW gold van 2 november 1995 tot 1 mei 2007 en noemde niet expliciet de term *nauwe persoonlijke betrekking*. Het artikel stelde in lid 1 alleen dat het kind en de ouder die niet met het gezag was belast recht hadden op omgang met elkaar.²² In het artikel mocht dan niet expliciet de term staan, maar toch werd er bedoeld dat de personen die in een *nauwe persoonlijke betrekking* staan tot het kind recht op omgang hadden. De rechter had namelijk de bevoegdheid om een omgangsregeling vast te stellen als er sprake was van een *nauwe persoonlijke betrekking* of als degene een tweede graad bloedverwant was, de verwekker was of de pleegouder

¹⁷ L. Langerveld, 'Opa en oma zijn in crisistijd onmisbaar', *PlusOnline Magazine* 19 augustus 2013.

¹⁸ P. Vlaardingerbroek, 'Grootouders, kleinkinderen en omgang: een typisch Nederlands probleem', *Tijdschrift voor scheidingsrecht* 2013/3, afl. 3, p. 1.

¹⁹ J.H. Nieuwenhuis & V.M. Smits, in *T&C BW* 2015, art. 1:3 BW, punt 2, (online, bijgewerkt tot en met 1 juli 2015) en C. Phillips, *Familierecht*, Groningen: Noordhoff Uitgevers 2016, p. 15, 16.

²⁰ A. Buitenkamp, *Praktisch Personen- en Familierecht*, Groningen: Noordhoff Uitgevers 2011, p. 13-15.

²¹ C.A. den Boon & R. Hendrickx, *Van Dale Groot woordenboek van de Nederlandse taal*, Utrecht: Van Dale Lexicografie 2015.

²² *Kamerstukken II* 1992/93, 23012, 1-2, p.10.

van het kind was en tenminste een jaar het kind had verzorgd en opgevoed. Daarnaast stelde het tweede lid dat een omgangsregeling door de rechter kon worden vastgesteld of worden ontzegd.

In de tweede versie van artikel 1:377a BW die gold van 1 mei 2007 tot 1 maart 2009 is lid vier van het artikel komen te vervallen. Lid vier stelde welke instantie en welke rechter er bevoegd was om een omgangsregeling vast te stellen of te ontzeggen. Het artikel is verder hetzelfde gebleven.

2.2.1. De nauwe persoonlijke betrekking uit artikel 1:377a BW

De wet over de bevordering van voortgezet ouderschap en zorgvuldige scheiding heeft ervoor gezorgd dat de *nauwe persoonlijke betrekking* is opgenomen in artikel 1:377a BW. Het nieuwe artikel 1:377a BW geldt sinds 1 maart 2009.²³ Nu staat er expliciet dat personen die in een *nauwe persoonlijke betrekking* staan tot het kind omgang kunnen verzoeken.²⁴ Het artikel luidt als volgt:

Artikel 1: 377a BW

1. *Het kind heeft recht op omgang met zijn ouders en met degene die in een nauwe persoonlijke betrekking tot hem staat. De niet met het gezag belaste ouder heeft het recht op en de verplichting tot omgang met zijn kind.*
2. *De rechter stelt op verzoek van de ouders of van een van hen of degene die in een nauwe persoonlijke betrekking staat tot het kind, al dan niet voor bepaalde tijd, een regeling inzake de uitoefening van het omgangsrecht vast dan wel ontzegt, al dan niet voor bepaalde tijd, het recht op omgang.*
3. *De rechter ontzegt het recht op omgang slechts, indien:*
 - a. *omgang ernstig nadeel zou opleveren voor de geestelijke of lichamelijke ontwikkeling van het kind, of*
 - b. *de ouder of degene die in een nauwe persoonlijke betrekking staat tot het kind kennelijk ongeschikt of kennelijk niet in staat moet worden geacht tot omgang, of*
 - c. *het kind dat twaalf jaren of ouder is, bij zijn verhoor ernstige bezwaren tegen de omgang met zijn ouders of met degene met wie hij in een nauwe persoonlijke betrekking staat heeft doen blijken, of*
 - d. *omgang anderszins in strijd is met zwaarwegende belangen van het kind.*

Lid 1 van het artikel geeft aan dat een kind recht heeft op omgang met zijn ouders *en* met degene die in een nauwe persoonlijke betrekking staat tot het kind. Een persoon die in een nauwe persoonlijke betrekking staat, kan in principe iedereen zijn die de betrekking kan aantonen, dus ook de grootouders van het kind.

De wet heeft het telkens over een nauwe persoonlijke betrekking, maar verteld niet wat de daadwerkelijke bedoeling is. In de memorie van toelichting over artikel 1:377a BW wordt gesteld dat de term *nauwe persoonlijke betrekking* volgt uit artikel 8 EVRM '*family life*'. Family life hangt af van de

²³ M.J.C. Koens, 'Commentaar op artikel 1:377a BW', in: C.J.J.M. Stolker, W.L. Valk en H.B. Krans e.a. (red.), *Tekst & Commentaar Burgerlijk Wetboek*, Deventer: Kluwer 2015, punt 1, (online).

²⁴ M. Koens & A. van der Linden, *Monografieën (echt)scheidingsrecht. Kind en scheiding* (Vol. 8), Den Haag: Sdu Uitgevers 2015, p.104.

feiten en omstandigheden. Dit zal verder besproken worden in hoofdstuk drie.²⁵ Tevens stelt minister Van der Steur in zijn reactie op het initiatiefnota hetzelfde. De Nederlandse term *nauwe persoonlijke betrekking* wordt ook wel family life kan worden genoemd.²⁶

Verder is de definitie van de nauwe persoonlijke betrekking af te leiden uit de jurisprudentie. De zaak Lebbink tegen Nederland werp een goede blik op de term. De zaak heeft een belangrijke rol gespeeld in het personen- en familierecht. In de zaak betrof het een vader die geen gezag had over zijn dochter, maar wel omgang wilde. De omgang was door de Hoge Raad afgewezen, omdat enkel een biologische band tussen vader en dochter niet voldoende was om een nauwe persoonlijke betrekking aan te tonen. Daarnaast stelde de Hoge Raad dat er geen sprake was van bijkomende omstandigheden, die de relatie tussen de twee anders maakte. Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (hierna: EHRM) zag dat anders en heeft in de zaak vastgesteld dat er een schending van artikel 8 EVRM had plaatsgevonden. De vader van het kind had weldegelijk bijkomende omstandigheden, wat hun relatie anders maakte dan normale relaties. De vader was aanwezig bij de geboorte van zijn dochter, was enkele maanden toeziend voogd, bezocht zijn dochter regelmatig, had een paar keer op haar gepast en had overleg gehad met de moeder van zijn dochter over haar gezondheidsproblemen. Deze omstandigheden leidde tot family life.²⁷

Lid 2 van artikel 1:377a BW stelt dat degene die in een nauwe persoonlijke betrekking staat een verzoek kan indienen bij de rechter voor een omgangsregeling met het kind. De rechter oordeelt dan of er sprake is van zo een relatie. Uiteindelijk beslist de rechter zelf of er sprake is van een nauwe persoonlijke betrekking tussen de grootouders en het kleinkind.

Lid 3 van artikel 1:377a BW geeft aan welke gronden er zijn om de omgang met het kind te ontzeggen. De rechter kan namelijk omgang met het kind ontzeggen als de omgang ernstig nadeel zou opleveren voor de geestelijke of lichamelijke ontwikkeling van het kind of als de ouder of degene die in een nauwe persoonlijke betrekking staat tot het kind ongeschikt is om omgang met het kind te hebben. De omgang met het kind kan ook worden ontzegd als het kind 12 jaar of ouder is en ernstige bezwaren heeft over de omgang. Verder kan de rechter omgang met het kind ontzeggen als de omgang in strijd is met zwaarwegende belangen van het kind.

2.3. WIE KAN EEN OMGANGSREGELING VERZOEKEN?

Een omgangsregeling kan worden verzocht door de ouder die niet met gezag belast is en door personen die in een nauwe persoonlijke betrekking staan tot het kind, zoals gesteld in artikel 1:377a lid 2 BW. Wettelijk gezien hebben grootouders geen recht op omgang met hun kleinkind, tenzij zij kunnen aantonen dat er sprake is van een nauwe persoonlijke betrekking.

Zoals in paragraaf 2.1. is toegelicht spelen grootouders een steeds grotere rol in het leven van hun kleinkinderen en veranderd die positie na een echtscheiding. De verandering in het contact tussen de

²⁵ Kamerstukken II 2004/05, 30145, 2, p. 16.

²⁶ Kamerstukken II 2014/15, 34168, 4, p. 2.

²⁷ M.L.C.C. de Bruijn-Lückers, 'Lebbink tegen Nederland', *Tijdschrift voor Scheidingsrecht* 2004, afl. 9, p. 2.

grootouders en het kleinkind na een echtscheiding is de Tweede Kamer ook opgevallen. Door deze verandering hebben de leden van Oskam en Keijzer op 3 maart 2015 een initiatiefnota ingediend. De nota benadrukt dat een groot aantal grootouders na een echtscheiding niet of nauwelijks meer contact hebben met hun kleinkinderen. De initiatiefnemers willen de kans om omgang af te dwingen vergroten voor grootouders door in artikel 1:377a BW expliciet het woord “grootouders” te noemen.²⁸ Minister Van der Steur van Veiligheid en Justitie heeft de initiatiefnota afgewezen op 22 januari 2016. Van der Steur vindt dat het opnemen van de term *grootouders* in de wet leidt tot juridisering. Hij stelt dat het niet gewenst is om in zo een gevoelige situatie grootouders gelijk toegang te geven tot een omgangsregeling met hun kleinkind. Daarnaast stelt de minister dat de omgangszaken die bij de rechter komen al zeer complex zijn. In de zaken zijn de verhoudingen tussen partijen al ernstig verstoord. Minister Van der Steur geeft liever de voorkeur aan informele oplossingen, zoals het inzetten van familiegroepsplannen, waarbij grootouders betrokken kunnen worden in het leven van hun kleinkind als de ouders van het kind dat willen.²⁹

De meest voorkomende personen die een omgangsregeling verzoeken zijn de ouders van het kind die niet het gezag meer hebben. Uit jurisprudentie blijkt dat ook grootouders omgang verzoeken met een kind. De jurisprudentie zal besproken worden in hoofdstuk drie en vier.

2.4. HOE VERLOOPT EEN VERZOEKSCHRIFTPROCEDURE BIJ OMGANGSZAKEN?

Omgang met een kind kan worden verzocht door een verzoekschrift in te dienen bij de rechtbank. Voor het indienen van een verzoekschrift gelden de regels van titel drie van boek 1 van het Wetboek van Rechtsvordering (hierna: Rv). Daarnaast heeft de Rechtspraak een Procesreglement Gezag en Omgang (hierna: Procesreglement) opgesteld, waarin de wet wordt toegelicht.

Artikel 278 lid 1 Rv stelt welke formele vereisten een verzoekschrift moet bevatten. Verder moet er worden omschreven op welke gronden het verzoek berust. Het verzoekschrift moet vervolgens, op grond van artikel 278 lid 2 Rv, ondertekend worden ingediend bij de griffie van de bevoegde rechtbank. De rechter die relatief bevoegd is bij omgangszaken is de rechter van de woonplaats van de verzoekende partij op grond van artikel 262 Rv. In dit geval stelt de woonplaats van de verzoekende grootouder de bevoegde rechtbank aan. Daarnaast stelt de wet het nemen van een advocaat verplicht bij omgangszaken. Alleen een advocaat kan dus een verzoekschrift indienen bij de rechtbank.

Procedures betreft omgang vallen onder het burgerlijk recht (civiel recht). Indien het verzoek tot omgang onvoldoende gemotiveerd is, zal het verzoek niet-ontvankelijk worden verklaard. Als het verzoek wel wordt behandeld, informeert de rechtbank de belanghebbenden dat er een verzoekschrift is ingediend.³⁰ De verwerende partij heeft dan verschillende mogelijkheden om haar standpunt kenbaar te maken. Als eerst kunnen zij reageren op het verzoekschrift door een verweerschrift, op

²⁸ *Kamerstukken II* 2014/15, 34168, 1, p. 1,2 en 7.

²⁹ *Kamerstukken II* 2014/15, 34168, 4, p. 1,2.

³⁰ Omgang met kinderen (z.j.). Geraadpleegd van rechtspraak.nl.

grond van artikel 282 Rv, in te dienen. Het verweerschrift moet ingediend worden door de advocaat van de verwerende partij. Verder kan de verwerende partij reageren door mondeling verweer te voeren tijdens een rechtszitting, dit kan ook zonder advocaat. Als de verwerende partij niet reageert, wordt de zaak zonder deze partij behandeld door de rechter. Verder kan de verwerende partij afzien van haar verweer door een referteverklaring in te dienen. De referteverklaring geeft aan dat de verwerende partij kennis heeft genomen van het verzoekschrift, geen verweer zal voeren en een rechtszitting niet noodzakelijk vindt.³¹

De zittingen over de omgangsregelingen zijn besloten, wegens de belangen van het kind en de eerbieding van de persoonlijke levenssfeer van belanghebbenden op grond van artikel 803 Rv. Tijdens de zitting zijn in principe alleen de partijen aanwezig zijn, tenzij de rechter wegens zwaarwegende belangen anders bepaalt. Als er een omgangsregeling wordt verzocht met kinderen van twaalf jaar of ouder, roept de rechter het kind via een separate brief op voor een kindgesprek. De rechter is bevoegd om minderjarigen te horen op grond van artikel 809 Rv. In een kindgesprek vraagt de rechter naar de mening van het kind over de omgangsregeling. Het gesprek vindt zonder de ouders of verzorgers plaats. Overigens is het kind niet verplicht om deel te nemen aan het kindgesprek met de rechter.³²

Tijdens de zitting zal de rechter de ontvankelijkheid toetsen. Als de zaak inhoudelijk wordt behandeld, krijgen partijen de gelegenheid om hun verzoek of verweer toe te lichten. Het aantonen van een bloedverwantschap tussen de grootouders en het kleinkind is niet voldoende. De grootouders moeten aantonen dat hun omgang in het belang van het kind is. Als er een kindgesprek heeft plaatsgevonden, zal de rechter kort bespreken wat het kind heeft verklaard. Na de zitting zal de rechter, meestal vier weken na de zitting, uitspraak doen. De rechter zal partijen hiervan op de hoogte stellen op grond van artikel 286 Rv. Het kan ook voorkomen dat de rechter nog geen eindbeschikking geeft, maar een tussenbeschikking. In de tussenbeschikking zal de rechter partijen verzoeken om verdere informatie te verschaffen. Als er een eindbeschikking komt, zal de rechter het verzoek tot een omgangsregeling toewijzen of afwijzen.³³

Als een partij het niet eens is met de eindbeschikking van de rechter, kan de partij in hoger beroep gaan bij het Gerechtshof op grond van artikel 358 Rv. Als zij zich niet kunnen verenigen met de beslissing van het Gerechtshof, kan er nog in cassatie worden gegaan bij de Hoge Raad op grond van artikel 398 Rv.

³¹ Procesreglement Gezag en Omgang, 16^e druk, april 2017, p. 5 & 6.

³² Procesreglement Gezag en Omgang, 16^e druk, april 2017, p. 9.

³³ Omgang met kinderen (z.j.). Geraadpleegd van rechtspraak.nl.

Tussenconclusie

Het wetsvoorstel om grootouders op te nemen in artikel 1:377a BW heeft geen stand gehouden, waardoor grootouders nog steeds geen wettelijke positie hebben. Als grootouders een omgangsregeling willen vaststellen, moeten zij een verzoekschrift bij de rechtbank indienen. In het verzoekschrift moeten de grootouders motiveren, hoe zij in een nauwe persoonlijke betrekking staan tot het kleinkind en waarom de omgang in het belang zou zijn van het kleinkind. Als de nauwe persoonlijke betrekking niet kan worden aangetoond, kunnen grootouders geen omgangsregeling treffen met hun kleinkind.

3. WELK INVLOED HEEFT ARTIKEL 8 EVRM OP HET OMGANGSRECHT?

Artikel 8 'family life' geeft burgers het recht op respect voor hun gezins- en familielevens en speelt een grote rol in het personen- en familierecht. Wegens deze grote rol speelt family life ook een rol in de relatie tussen het grootouder en het kleinkind. In dit hoofdstuk zal de werking van artikel 8 EVRM in het personen- en familierecht en de betekenis van artikel 8 EVRM voor de relatie tussen grootouders en het kleinkinderen worden toegelicht.

3.1. WAT IS DE WERKING VAN ARTIKEL 8 EVRM IN HET PERSONEN- EN FAMILIERECHT?

Het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (hierna: EVRM) is op 4 november 1950 tot stand gekomen door de Raad van Europa.³⁴ Het EVRM, staat als internationaal verdrag, boven onze eigen Nederlandse Grondwet (hierna: Gw). Het EVRM beschermt de rechten van de mens en hun fundamentele vrijheden. Voordat een verdrag doorwerkt in onze wetgeving, moet het verdrag worden geratificeerd. Ratificeren is het bekrachtigen van een internationaal verdrag door het parlement.³⁵ Pas na de ratificatie is het verdrag geldig. De Gw heeft, in artikelen 93 en 94 Gw, deze regel opgenomen. Artikel 93 Gw stelt dat verdragen pas verbindende kracht hebben nadat zij zijn bekendgemaakt.³⁶ Daarnaast legt artikel 94 Gw uit dat een internationaal verdrag rechtstreekse werking heeft, mits het parlement het verdrag heeft goedgekeurd.³⁷ De rechter mag, op grond van artikel 120 Gw, niet toetsen of het EVRM conform onze grondwet is.³⁸

Nederland heeft op 28 juli 1954 het EVRM bekrachtigd.³⁹ Nederlandse inwoners kunnen een beroep doen op hun mensen- en burgerrechten uit het EVRM.⁴⁰ In het personen- en familierecht speelt artikel 8 EVRM een grote rol. Family life staat geregeld in het volgende artikel:

Artikel 8 EVRM

1. *Een ieder heeft recht op respect voor zijn privé leven, zijn familie- en gezinsleven, zijn woning en zijn correspondentie.*
2. *Geen inmenging van enig openbaar gezag is toegestaan in de uitoefening van dit recht, dan voor zover bij de wet is voorzien en in een democratische samenleving noodzakelijk is in het belang van de nationale veiligheid, de openbare veiligheid of het economisch welzijn van het land, het voorkomen van wanordelijkheden en strafbare feiten, de bescherming van de*

³⁴ De Raad van Europa is geen organisatie van de Europese Unie. Het doel van de Raad van Europa is het versterken van de culturele, sociale en juridische verbanden tussen de lidstaten. Bijna alle Europese staten hebben zich bij de Raad van Europa aangesloten. Bron: C.J. Loonstra, *Hoofdlijnen Nederlands Recht*, Groningen: Noordhoff Uitgevers 2012, p. 462.

³⁵ N. Visser & D. Smolders, 'Ratificatie', Europa-nu.nl en R. Barents, *Europees Recht*, Groningen: Noordhoff Uitgevers 2016, p. 325.

³⁶ J.W.A. Fleuren, "Commentaar op art. 93 Gw", in: P.P.T. Bovend'Eert (red.), *Tekst & Commentaar Grondwet*, Deventer: Kluwer 2015 (online, bijgewerkt tot en met 1 oktober 2015), pt.1, 2 en 3.

³⁷ 'Grondwet en internationale rechtsorde', denederlandsegrondwet.nl.

³⁸ P.P.T. Bovend'Eert, "Commentaar op art. 120 Gw", in: P.P.T. Bovend'Eert (red.), *Tekst & Commentaar Grondwet*, Deventer: Kluwer 2015 (online, bijgewerkt tot en met 1 oktober 2015), pt.2.

³⁹ Trb. 1954, 151.

⁴⁰ I.M. Huzen & M. Wormsbecher, *Praktisch Europees Recht*, Groningen: Noordhoff Uitgevers 2016, p. 64-65.

gezondheid of de goede zeden of voor de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen.

Lid 1 van het artikel spreekt over de rechten en vrijheden en lid 2 over de beperkingen van die rechten en vrijheden. Het aantonen van family life blijkt uit de jurisprudentie een lastige klus. Uit de jurisprudentie blijkt dat family life ook kan bestaan tussen grootouders en kleinkinderen.

Lid 2 van het artikel, beschermt burgers op inmenging van de overheid of ander openbaar gezag bij het uitoefenen van dit recht. Inmenging van openbaar gezag is, alleen toegestaan als de wet dat toestaat en het noodzakelijk is voor onze democratische samenleving in het belang van de nationale of openbare veiligheid, economische welzijn van het land, het voorkomen van wanordelijkheden en strafbare feiten, de bescherming van de gezondheid of de goede zeden of voor de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen. De daadwerkelijke bedoeling van artikel 8 'family life' is om burgers te beschermen tegen te veel staatsinmenging in hun familie- en gezinsleven.

Nu is de vraag of het EHRM als inmenging van openbaar gezag kan worden gezien. Het antwoord hierop is: nee. Lid 2 is pas van toepassing als er inbreuk is gemaakt op family life. Als er sprake is van een inbreuk van family life toetst het EHRM of de inbreuk gerechtvaardigd kan worden. Het EHRM toetst dit door te onderzoeken of de inbreuk 'bij de wet is voorzien'. Vervolgens kijkt het EHRM of de wetgeving waarop de inbreuk is gebaseerd, op de bescherming ziet van de gronden uit lid twee. Als laatst wordt er getoetst of de inbreuk noodzakelijk is in de democratische samenleving.⁴¹ Na deze toetsing kan een inbreuk op family life worden gerechtvaardigd. Deze toetsing laat de bedoeling van artikel 8 EVRM zien. Namelijk de taak als staat om burgers te beschermen, zodat zij kunnen genieten van family life.⁴²

In dit onderzoek zal lid twee van artikel 8 EVRM geen rol spelen.

3.1.1. Family life in de Europese Rechtspraak

Family life speelt een grote rol in het personen- en familierecht. Het Marckx-arrest heeft ervoor gezorgd dat artikel 8 EVRM moet worden opgenomen in de nationale wetgeving, zodat personen die gezinsbanden met elkaar hebben een normaal gezinsleven kunnen leiden. Door het Marckx-arrest vormt artikel 8 EVRM de basis voor zaken over de omgangsregeling tussen grootouders en kleinkinderen.⁴³ Het Hof oordeelde namelijk dat onder 'gezinsleven' de betrekkingen tussen naaste bloedverwanten, zoals tussen grootouders en kleinkinderen, wordt bedoeld.⁴⁴

De nauwe persoonlijke betrekking vloeit voort uit family life. Daarom zal er, met behulp van jurisprudentie, worden toegelicht met welke omstandigheden er family life kan worden aangetoond. De

⁴¹ M.L.C.C. De Bruijn-Lückers, "Commentaar op art. 8 EVRM", in: M.J.C. Koens & A.P.J.M. Vonken (red.), *Tekst & Commentaar Personen- en familierecht*, Deventer: Kluwer 2016 (online, bijgewerkt tot en met 1 juli 2016), pt.19.

⁴² M.L.C.C. De Bruijn-Lückers, "Commentaar op art. 8 EVRM", in: M.J.C. Koens & A.P.J.M. Vonken (red.), *Tekst & Commentaar Personen- en familierecht*, Deventer: Kluwer 2016 (online, bijgewerkt tot en met 1 juli 2016), pt.1.

⁴³ M.L.C.C. De Bruijn-Lückers, "Commentaar op art. 8 EVRM", in: M.J.C. Koens & A.P.J.M. Vonken (red.), *Tekst & Commentaar Personen- en familierecht*, Deventer: Kluwer 2016 (online, bijgewerkt tot en met 1 juli 2016), pt.1.

⁴⁴ EHRM 13 juni 1979, ECLI:NL:XX:1979:AC3090, NJ 1980/462, m.nt. E.A. Alkema, (*Marckx*), pt. 2 en K. Boele-Woelki & E.M.J.M.C. Verhagen, *Ars Aequi Jurisprudentie: Personen- en Familierecht*, Nijmegen: Ars Aequi Libri 2013, p. 70, 71.

jurisprudentie zal niet altijd grootouders als partij hebben, maar blijft wel relevant om de omstandigheden aan te tonen die leiden tot family life.

In de EHRM-zaak Berrehab tegen Nederland betrof het de heer Berrehab die omgang met zijn dochter wilde. Berrehab woonde niet samen met zijn vrouw en dochter, waardoor hij niet dagelijks contact had met zijn dochter. Berrehab had sinds de geboorte van zijn dochter, ongeveer viermaal per week een aantal uurtjes contact met haar. Het hof oordeelde dat het frequent contact met zijn dochter en zijn bloedverwantschap met haar, leidde tot een family life band.⁴⁵

In de EHRM-zaak van Angela en Rodney Price tegen het Verenigd Koninkrijk werd de omgang tussen de grootouders Price en het kleinkind D. afgewezen. In de zaak kwam er naar voren dat er voor family life, er naast bloedverwantschap, meer nodig was dan een 'normale' relatie tussen grootouders en kleinkinderen. Het hof haalde in zijn argumentatie het Marckx-arrest erbij en stelde dat onder family life, ook de relatie tussen grootouders en kleinkinderen wordt bedoeld. In de zaak bestond er wel family life tussen de grootouders en het kleinkind, omdat de grootouders het kind tijdens zijn lange ziekenhuisopnames elke dag hadden bezocht. Toch oordeelde het hof dat er geen schending was van family life en dat er geen omgang kon plaatsvinden, wegens zwaarwegende belangen. Het zwaarwegend belang was dat het kind eerst moest focussen om zijn relatie met zijn ouders te herstellen. Daarnaast was de omgang afgewezen, omdat het noodzakelijk was voor lichamelijke en geestelijk veiligheid voor het kind. De ouders van het kind werden namelijk verdacht van kindermishandeling.

3.2. WAT BETEKENT ARTIKEL 8 EVRM VOOR DE RELATIE TUSSEN GROOTOUDERS EN HUN KLEINKINDEREN?

Het aantonen van family life is zeker geen makkelijke taak, toch bestaat er een kans voor grootouders om family life aan te tonen. Hierna zal er door middel van uitspraken van het EHRM worden toegelicht wanneer er sprake kan zijn van family life. Ondanks dat grootouders in de onderstaande zaken maar een kleine rol spelen, zijn de zaken wel relevant om de omstandigheden voor een family life relatie aan te tonen.

In de zaak Bronda tegen Italië wordt het belang van samenwonen in een family life relatie benadrukt. De zaak betrof de heer en mevrouw Bronda, de grootouders van S. en de ouders van S.B. In de zaak kon de moeder van S., niet meer voor S. kon zorgen wegens psychische problemen. De moeder leefde samen met S. bij haar ouders (de grootouders van S.). Uiteindelijk werd het kind in een pleeggezin geplaatst. Het EHRM stelde dat het 'genieten van elkaars gezelschap' tussen de ouders en het kind of tussen andere en het kind fundamenteel was voor het hebben van family life. Het kind had in deze zaak voor een langere tijd bij zijn grootouders gewoond, een meewegend aspect voor het hebben van family life.⁴⁶

⁴⁵ EHRM 21 juni 1988, ECLI:NL:XX:1988:AD0368, NJ 1988/746, m.nt. E.A. Alkema (*Berrahab/Nederland*), r.o. 21.

⁴⁶ EHRM 9 juni 1998, 22430/93 (*Bronda/Italië*), r.o. 9 en 51.

In de zaak X tegen Zwitserland wordt er weergegeven in welke omstandigheden er sprake is van family life. In de zaak betrof het een grootmoeder die voor een langere tijd samenwoonde met de moeder van haar kleinzoon (haar dochter) en kleinzoon. De zaak haalde in zijn de argumentatie het Marckx-arrest erbij en stelde dat grootouders een belangrijke rol kunnen spelen in het begrip family life. Ondanks dat de grootmoeder niet het wettelijke gezag had over het kind, was er toch sprake van family life. De grootmoeder was voor een langere tijd verantwoordelijk voor haar kleinzoon en had blijvend voor hem gezorgd. Deze langdurige verzorgingsstaat kan gezien worden als een family life-band.⁴⁷

In de zaak L. tegen Finland betrof het een vader en grootvader die stelde dat zij waren geschonden in hun recht op family life met hun twee (klein)dochters. De vader en moeder van de kinderen waren gescheiden. Het gezin was sinds de geboorte van hun eerste kind P. al bekend bij de autoriteiten. De dochters P. en S. werden uit huis geplaatst, omdat er een vermoeden was dat het oudste kind seksueel werden misbruikt. De oudste dochter P. werd ter observatie in een psychiatrische jeugdkliniek geplaatst en de jongste dochter S. werd in een pleeggezin geplaatst. De ouders mochten P. twee keer per week bezoeken in de jeugdkliniek. De verblijfplaats van S. werd niet gedeeld met de ouders. De kinderen werden uiteindelijk formeel geplaatst in hetzelfde pleeggezin, omdat de ouders niet geschikt waren om voor de kinderen te zorgen. In de zaak wilde de grootouders van de vaderszijde omgang met de kinderen. De verzochte omgang werd meerdere malen afgewezen door de Kinderbescherming, wegens het verstoren van het (school)leven van de kinderen in hun pleeggezin. Verder stuurde de grootouders brieven naar de kinderen waarin ze negatieve uitspraken deden over het pleeggezin.⁴⁸ Verder wilde de oudste dochter P. geen omgang met haar grootouders, mede omdat de grootvader haar seksueel misbruikt zou hebben.⁴⁹ De moeder en grootmoeder van de moederszijde hadden geaccepteerd dat de kinderen in een pleeggezin woonden. Zij vonden het pleeggezin in het belang van de kinderen. Zij hadden dan ook een goede en meewerkende relatie met het pleeggezin en de autoriteiten.⁵⁰ De twee kinderen hadden met hun moeder en grootmoeder een hechte relatie. Het Hof oordeelde dat genieten van elkaars gezelschap door grootouder en kleinkind een fundamenteel element is van family life. Huishoudelijk geweld en/of seksueel misbruik schaadt dit element. In dit geval was het voor de democratische samenleving noodzakelijk dat de autoriteiten ingrepen en het recht op family life beperkten.⁵¹

Uit de zaak L. tegen Finland is naar voren gekomen dat het belang van het kind altijd voorop staat. In deze zaak was het weliswaar overduidelijk dat de omgang met de grootouders niet in het belang van het kind was, wegens mogelijke misbruik. Verder is uit de zaak af te leiden dat een positieve opstelling van grootouders tegenover het leven van de kleinkinderen ook van belang is. Het zwartmaken van een pleeggezin waar de kleinkinderen verblijven, helpt niet mee om family life aan te tonen.

⁴⁷ EHRM 10 maart 1981, 8924/80 (*X/Zwitserland*), p. 185 en 186.

⁴⁸ EHRM 27 juli 2000, 25651/94 (*L./Finland*), r.o. 22, 23 en 29.

⁴⁹ EHRM 27 juli 2000, 25651/94 (*L./Finland*), r.o. 47 en 117.

⁵⁰ EHRM 27 juli 2000, 25651/94 (*L./Finland*), r.o. 116.

⁵¹ EHRM 27 juli 2000, 25651/94 (*L./Finland*), r.o. 101.

Tussenconclusie

De werking van family life is het bieden van respect en eerbiediging op het familie- en gezinsleven. family life is aan te tonen door bijkomende omstandigheden. Voor grootouders houdt dit in dat zij een relatie moeten hebben met hun kleinkinderen, die een normale grootouders-kleinkind relatie overstijgt. Artikel 8 EVRM geeft vooral uitleg aan artikel 1:377a BW. De nauwe persoonlijke betrekking uit artikel 1:377a BW is afgeleid van de term '*family life*' uit artikel 8 EVRM. Momenteel is het hebben van een bloedband en af en toe contact tussen grootouders en kleinkind niet voldoende om family life aan te tonen. Grootouders moeten kunnen aantonen dat zij langdurig hebben samengewoond met hun kleinkind, intensief contact hebben gehad met hun kleinkind of het kind langdurig hebben opgevoed en verzorgd. Pas dan kunnen deze omstandigheden leiden tot family life. Omstandigheden zoals misbruik, zwartmaken van pleeggezinnen en negatieve houding tegenover de kleinkinderen, helpen niet mee om tot een family life band te komen.

4. WANNEER IS ER SPRAKE VAN EEN NAUWE PERSOONLIJKE BETREKKING OP GROND VAN ARTIKEL 1:377A BW EN DE BIJBEHORENDE JURISPRUDENTIE?

Artikel 1:377a BW met de term nauwe persoonlijke betrekking is sinds 2009 opgenomen in de wet. Daarvoor was het begrip *nauwe persoonlijke betrekking* niet opgenomen in de wet. Tot op heden is de uitleg over de term nauwe persoonlijke betrekking summier. De enige manier om deze term in te vullen is door de jurisprudentie.

4.1. VERANTWOORDING JURISPRUDENTIE

De jurisprudentie die in dit hoofdstuk zal worden gebruikt, is verwerkt in bijlage 2. Er zal verwezen worden naar deze bijlage. In de bijlage is de vindplaats van de jurisprudentie te vinden. De bijlage geeft schematisch de jurisprudentie weer. In de bijlage is aangegeven wat de feiten van de casus zijn, of er sprake is van ontvankelijkheid, een omgangsregeling en ontzeggingsgronden. Verder is de jurisprudentie die wordt besproken van de afgelopen vijf jaar en een enkele keer iets ouder dan vijf jaar, om zo recente situaties te verschaffen. De jurisprudentie is verder geselecteerd op relevantie. Daarnaast zal de jurisprudentie worden toegelicht door gebruikt te maken van de drie stappen die in de omgangsverzoekzaken voren komen. Deze drie stappen zijn onderverdeeld in sub paragrafen. De jurisprudentie kan meerdere keren voorkomen, omdat het relevant kan zijn voor verschillende onderdelen.

4.2. WELKE OMSTANDIGHEDEN ZIJN ER NODIG OM DE NAUWE PERSOONLIJKE BETREKKING AAN TE TONEN?

Deze paragraaf zal gebruik maken van jurisprudentie waarin grootouders een partij zijn. De meeste zaken zijn vrij complex, denk hierbij aan kleinkinderen die in pleeggezinnen wonen, verstoorde relaties tussen grootouders en de ouders van de kleinkinderen of kleinkinderen waarbij hun ouders zijn overleden.

De omgangsverzoekzaken bestaan uit drie stappen:

1. de ontvankelijkheidstoets;
2. de omgangsregeling;
3. de ontzeggingsgronden.

4.2.1. Ontvankelijkheidstoets

Als eerst wordt er gekeken naar de ontvankelijkheid. De ontvankelijkheidstoets is een streng vereiste. De ontvankelijkheidstoets houdt in dat grootouders, naast bloedverwantschap, een nauwe persoonlijke betrekking moeten aantonen. In de jurisprudentie komt naar voren dat, voor het aantonen van een nauwe persoonlijke betrekking, er naast familierechterlijke verwantschap ook bijkomende

omstandigheden naar voren moeten worden gebracht. Er moet sprake zijn van een bijzondere band tussen de grootouders en het kleinkind. Kortom, als er sprake is van een nauwe persoonlijke betrekking komen de grootouders door de ontvankelijkheidstoets heen. In deze subparagraaf zullen er meerdere omstandigheden worden toegelicht die hebben geleid tot ontvankelijkheid.

4.2.1.1. Wel ontvankelijk

Met een diepe band of bijzondere band wordt bedoeld, dat grootouders een belangrijke taak hebben in het leven van hun kleinkind.

Betrokken bij de verzorging en opvoeding

In de zaak bij het gerechtshof Den Bosch kwam er naar voren dat de grootouders een bijzondere band hadden met hun kleinkind, waardoor zij door de ontvankelijkheidstoets zijn gekomen. Het gerechtshof vond dat er sprake was van een nauwe persoonlijke betrekking, omdat de grootouders een diepe relatie hadden met hun kleinkinderen. Zij waren zeer betrokken bij de gezondheid en ondertoezichtstelling van hun kleinkind en waren opgenomen in het veiligheidsplan van het kind. De grootouders traden op als een vangnet voor het kind. Zij waren de personen waar het kleinkind op kon terugvallen. Door deze bijkomende omstandigheden was de normale band tussen grootouder en kleinkind dieper geworden en leidde deze bijzondere band tot een nauwe persoonlijke betrekking.⁵²

In de zaak bij de rechtbank Noord-Holland, konden de grootouders ook gemotiveerd aantonen dat zij zeer betrokken waren bij de verzorging en opvoeding van hun kleinkind. Daarnaast hadden zij veel contact met hun kleinkind. Deze omstandigheden leidde tot een diepe band en onderscheidde zich van een normale band tussen grootouders en kleinkinderen. Het verzoek tot omgang werd hier ontvankelijk verklaard, omdat de grootouders een nauwe persoonlijke betrekking hadden aangetoond.⁵³

In de zaak bij de rechtbank Rotterdam werd er een nauwe persoonlijke betrekking vastgesteld, omdat de grootouders in Suriname drie jaar lang hun kleinkind hadden opgevoed en verzorgd. Sinds de moeder van het kind is overleden, hadden de grootouders in Suriname voor het kind gezorgd. De vader van het kind verbleef in Nederland en was niet betrokken bij de opvoeding. De rechtbank oordeelde dat er een betekenisvolle relatie tussen de grootouders en het kleinkind was ontstaan. In de zaak heeft de intensieve verzorging en opvoeding uiteindelijk geleid tot ontvankelijkheid.⁵⁴

Frequent contact

In de zaak bij de rechtbank Den Haag had de rechter het verzoek tot omgang ontvankelijk verklaard. De grootouders hadden met succes een nauwe persoonlijke betrekking kunnen aantonen, door te gemotiveerde te stellen dat het kleinkind tot zijn zesde jaar regelmatig vakanties en weekenden bij zijn grootouders had doorgebracht. De grootouders stelde ook dat zij een aantal maanden het kind

⁵² Bijlage 2, nr. 1.

⁵³ Bijlage 2, nr. 13.

⁵⁴ Bijlage 2, nr. 4.

hadden verzorgd. Daarnaast kwam er naar voren dat er na vier en een half jaar geen contact, de relatie tussen de grootouders en het kleinkind nog steeds liefdevol was. Het kleinkind had via Facebook laten weten dat hij graag contact wilde met zijn grootouders en dat hij het contact plezierig vond. Hieruit werd afgeleid dat het kind behoefte had aan omgang met zijn grootouders. Het hof vond dat de grootouders door deze omstandigheden een bijzondere band met de kleinkinderen hadden opgebouwd.⁵⁵

Kind heeft behoefte aan omgang

In de zaken bij het gerechtshof Den Haag en de rechtbank Limburg waren de grootouders ook door de ontvankelijkheidstoets gekomen, doordat zij een grote rol speelde in het leven van hun kleinkinderen. De kleinkinderen hadden een goede relatie met hun grootouders. Daarnaast hadden de kleinkinderen behoefte aan omgang met hun grootouders. De bijzondere band die was ontstaan en de inspraak van de kinderen leidde tot een nauwe persoonlijke betrekking.⁵⁶

4.2.1.2. Niet ontvankelijk

In de volgende zaken zijn de omgangsregelingsverzoeken niet-ontvankelijk verklaart, omdat er alleen een *normale band* bestond tussen de grootouders en hun kleinkinderen. Als een nauwe persoonlijke betrekking ontbreekt, komt er geen omgangsregeling tot stand.

Oppassen

In de zaak bij de Rechtbank Noord-Nederland was het verzoek om een omgangsregeling vast te stellen niet-ontvankelijk verklaard. De grootouders vingen hun kleinkinderen voor en na school op, maar dit creëerde geen diepe band. Als grootouders oppassen op hun kleinkinderen leidt dat niet gelijk tot een diepere band. Deze omstandigheden hadden geleid tot niet-ontvankelijkheid.⁵⁷

Eenzelfde soort situatie vond plaats bij het gerechtshof Arnhem-Leeuwarden. De grootouders stelde zonder succes, dat er intensief contact was geweest met de kleinkinderen. Verder stelde de grootouders dat zij veelvuldig op hun kleinkinderen hadden gepast en dat de grootmoeder actief betrokken was bij de opvoeding en verzorging van een van de kleinkinderen. Om aan te tonen dat er veelvuldig contact was geweest hadden de grootouders foto's overgelegd, waarop de kleinkinderen te zien waren met hun grootouders. De foto's toonde aan dat er contact was geweest tussen de kleinkinderen en hun grootouders, maar leidde volgens het hof niet tot een nauwe persoonlijke betrekking. Het ontbreken van een diepe band leidde tot niet-ontvankelijkheid.⁵⁸

In de zaken bij het gerechtshof Den Haag en de rechtbank Rotterdam werd het verzoek tot een regeling ook niet-ontvankelijk verklaard. Het gerechtshof en de rechtbank vonden dat een enkele oppasdag en incidentele periodes lang oppassen niet leidde tot een nauwe persoonlijke betrekking.⁵⁹

⁵⁵ Bijlage 2, nr. 2.

⁵⁶ Bijlage 2, nr. 14, 15.

⁵⁷ Bijlage 2, nr. 8.

⁵⁸ Bijlage 2, nr. 7.

⁵⁹ Bijlage 2, nr. 9.

Niet betrokken bij de verzorging en opvoeding

In een andere zaak bij het gerechtshof Arnhem-Leeuwarden werd het omgangsverzoek ook niet-ontvankelijk verklaard. De grootmoeder stelde dat zij de belangrijkste schakel zou zijn tussen de overleden moeder en het kind. Verder kon de grootmoeder niet aantonen dat zij actief betrokken was bij de verzorging en opvoeding van het kind. Wegens het ontbreken van deze omstandigheden, werd het verzoek niet-ontvankelijk verklaard.⁶⁰

Logeren en contact

In een andere zaak bij de rechtbank Rotterdam werd het verzoek tot omgang niet-ontvankelijk verklaard. De rechtbank oordeelde dat het af en toe logeren en regelmatig contact hebben met de kleinkinderen onvoldoende was om een bijzondere band af te leiden. Daarnaast leidde het wekelijks vervoeren naar België, om hun gedetineerde moeder te bezoeken, ook niet tot een bijzondere band. In de zaak werd er niet gemotiveerd aangetoond dat er naast de bloedverwantschap, een bijzondere band bestond tussen de grootouders en het kleinkind.⁶¹

4.2.2. De omgangsregeling

Als het verzoek tot omgang ontvankelijk is, wordt de zaak inhoudelijk getoetst. Een omgangsregeling wordt toegewezen als het in het belang van het kleinkind is. De omgang kan in het belang van het kind zijn als het bijvoorbeeld belangrijk is voor het kleinkind om hun herkomst te ontdekken, als het contact tussen grootouders en het kleinkind belangrijk is voor de (identiteits)ontwikkeling van het kleinkind of als het kind er zelf behoefte heeft aan omgang. In deze subparagraaf zal alleen worden toegelicht wanneer er een omgangsregeling tot stand komt. De subparagraaf 'Ontzeggingsgronden' zal toelichten wanneer er geen omgangsregeling tot stand komt.

4.2.2.1. Wel omgang

Identiteitsontwikkeling

In de zaak bij de rechtbank Noord-Holland werd er een omgangsregeling getroffen. De rechtbank vond een omgangsregeling met het kleinkind van belang voor de identiteitsontwikkeling van het kind. Door een omgangsregeling zou het kind de herkomst van zijn overleden moeder beter leren kennen. Verder vond de rechtbank de meewerkende houding van de grootouders, om de verslechterde relatie tussen hen en de vader van het kind te verbeteren erg positief. Daarnaast waren er geen zwaarwegende belangen die de omgangsregeling konden belemmeren.⁶²

Positieve invloed op de ontwikkeling van het kind

In de zaak waarbij de moeder van het kind gedetineerd was in een penitentiaire inrichting, werd er een omgangsregeling getroffen tussen de grootmoeder en het kleinkind. Na de inhechtenisneming van de

⁶⁰ Bijlage 2, nr. 11.

⁶¹ Bijlage 2, nr. 12.

⁶² Bijlage 2, nr. 13.

moeder, was het leven van het kleinkind stilgevallen. Voordat het kind in een pleeggezin werd geplaatst, had zij veel contact met haar grootmoeder. Verder had het kind aangegeven dat zij graag contact wilde met haar grootmoeder. Het gerechtshof oordeelde dat een omgangsregeling in het belang van het kind was, omdat zij door een omgangsregeling weer haar leven op orde kon brengen. De regeling was goed voor de ontwikkeling van het kind.⁶³

In de zaak bij de rechtbank Limburg betrof het kleinkinderen die in hun thuissituatie erg waren geschaad in hun ontwikkeling. De kinderen hadden zichzelf proberen te verminken en hadden een moeilijke relatie met hun vader. De kleinkinderen ervaarde het contact met hun grootouders als zeer positief. De rechtbank oordeelde dat een omgangsregeling in het belang van het kinderen was, omdat het contact positieve invloed had op ontwikkeling van de kinderen.⁶⁴

4.2.3. Ontzeggingsgronden

Bij de laatste stap zal de rechter toetsen of er sprake is van een ontzeggingsgrond op grond van artikel 1:377a lid 3 BW. Indien er sprake is van een ontzeggingsgrond, wordt een omgangsregeling met het kleinkind afgewezen.

4.2.3.1. In strijd met geestelijke en lichamelijke ontwikkeling

Een omgangsregeling kan worden afgewezen als het in strijd is met de geestelijke en lichamelijke ontwikkeling van het kind op grond van artikel 1:377a lid 3 sub a BW.

In de zaak bij het gerechtshof Den Bosch was het kleinkind uit huis geplaatst en onder toezicht gesteld. Een omgangsregeling zou ernstig nadeel kunnen opleveren voor de geestelijke en/of lichamelijke belangen van het kind. Het kind zat vrijwilliger, wegens labiele psychische problemen, in een geestelijke gezondheidskliniek. De primaire focus van het kleinkind lag op het herstel van contact tussen haar en haar ouders en de eventuele terugkeer naar haar thuissituatie. Een omgangsregeling met de grootouders zou te veel spanningen met de ouders van het kind veroorzaken, waardoor het kind te veel zou worden belast. Verder zou de omgangsregeling te belastend voor de ontwikkeling van het kleinkind zijn. Wegens deze omstandigheden werd er geen omgangsregeling getroffen.

4.2.3.2. Ongeschikt tot omgang

Als de grootouders ongeschikt zijn om omgang te hebben met hun kleinkinderen, kan een omgangsregeling op grond van artikel 1:377a lid 3 sub b BW worden afgewezen. De omgang kan worden afgewezen als het blijkt dat de grootouders verslaafd zijn aan drugs of alcohol of als zij een strafrechtelijk verleden hebben gehad.⁶⁵ Tot op heden is er geen zaak geweest, waarbij de grootouders ongeschikt waren om omgang te hebben met hun kleinkinderen.

⁶³ Bijlage 2, nr. 14.

⁶⁴ Bijlage 2, nr. 15.

⁶⁵ Ouder of degene die in een nauwe persoonlijke betrekking staat tot het kind is niet in staat tot omgang (z.j.). Geraadpleegd van <http://www.echtscheiding-aanvragen.com/ouder-of-andere-niet-in-staat-tot-omgang>.

4.2.3.3. Ernstige bezwaren van het kind

Als het kind zelf ernstige bezwaren heeft tegen een omgangsregeling, kan een regeling worden afgewezen op grond van artikel 1:377a lid 3 sub c BW.

Bij de rechtbank Overijssel had het kleinkind bezwaar gemaakt tegen de omgang met zijn grootouders. Het kleinkind gaf zijn grootouders de schuld van het verkeerd helpen van zijn moeder tijdens de echtscheiding. Om deze reden wilde het kind geen omgang met zijn grootouders. Alhoewel het verzoek tot omgang niet-ontvankelijk werd verklaard, zou de rechter bij ontvankelijkheid gehoor geven aan de bezwaren van het kind en het verzoek tot een omgangsregeling afwijzen.⁶⁶

4.2.3.4. In strijd met zwaarwegende belangen van het kind

Een omgangsregeling kan op grond van artikel 1:377a lid 3 sub d BW worden afgewezen als het in strijd is met de zwaarwegende belangen van het kind.

In de zaak bij het gerechtshof Arnhem-Leeuwarden werd er geen omgangsregeling getroffen, wegens zwaarwegende belangen. De grootouders hadden in casu informeel met jeugdzorg afgesproken dat zij een keer per maand contact kregen met hun kleinkind. Het kleinkind verbleef in een pleeggezin. Het kind moest zich eerst veilig voelen in zijn pleeggezin, voordat hij een vaste omgangsregeling kon aangaan met zijn grootouders. Een vaste omgangsregeling met het kleinkind was in strijd met zwaarwegende belangen en werd daarom afgewezen door de rechter.⁶⁷

In de zaak bij het gerechtshof Den Haag werd de omgangsregeling afgewezen, omdat de relatie tussen de grootmoeder en de moeder van het kind slecht was. Het gerechtshof wees een omgangsregeling af wegens zwaarwegende belangen, omdat een omgangsregeling te belastend zou zijn voor het kind wegens. Verder stelde het hof dat de slechte relatie tussen de grootmoeder en het kleinkind een slechte basis zou zijn voor een omgangsregeling met het kind.⁶⁸

Eenzelfde soort situatie speelde zich af bij het gerechtshof Arnhem-Leeuwarden. De omgangsregeling werd afgewezen, omdat de slechte relatie tussen de grootmoeder en de ouders te veel spanning zou opleveren voor het kind. Deze spanningen zouden voor een negatieve invloed zorgen op de ontwikkeling van het kind. Daarnaast had het kind een te druk school- en sportschema om een omgangsregeling met zijn grootmoeder te treffen. Wegens deze omstandigheden werd de omgang afgewezen op grond van zwaarwegende belangen.⁶⁹

⁶⁶ Bijlage 2, nr. 10.

⁶⁷ Bijlage 2, nr. 3.

⁶⁸ Bijlage 2, nr. 5.

⁶⁹ Bijlage 2, nr. 6.

4.3. BUITENGERECHTELIJKE MOGELIJKHEDEN

Mocht een omgangsregeling niet voorzien of wordt de omgangsregeling afgewezen, dan zijn er ook nog buitengerechtelijke mogelijkheden om contact te krijgen met het kleinkind.

In de position paper 'kleinkinderen en omgang na scheiding' van de Kinderombudsman, wordt gesteld dat de omgang tussen grootouders en kleinkinderen bijvoorbeeld kan plaatsvinden op momenten dat het kind al omgang heeft met de zoon of dochter van de grootouders.⁷⁰ Er kan hierbij ook worden gedacht aan omgang op openbare plekken, zoals op het sportveld, tijdens een schooluitvoeringen of tijdens een ander uitje. Op deze manier hebben grootouders toch plezier en contact met hun kleinkinderen.

Ook oud-minister Van der Steur stelde in de reactie op de initiatiefnota buitengerechtelijke mogelijkheden. De oud-minister gaf aan dat familiegroepsplannen en mediation op een informele manier de omgang tussen grootouders en hun kleinkinderen kan bevorderen.⁷¹

In artikel 4.1.3 van de Jeugdwet is vastgesteld dat gezinnen de gelegenheid wordt geboden om een familiegroepsplan op te stellen, samen met familie, vrienden en andere derde die tot de sociale omgeving van het kind behoort. Met een familiegroepsplan kunnen grootouders samen met de ouders van het kind aangeven hoe zij bepaalde (omgangs)problemen willen aanpakken. Op deze manier hebben de ouder en grootouders de controle over de oplossingen en de hulp die zijn eventueel nodig hebben. Indien de partijen er zelf niet uitkomen, kunnen zij met ondersteuning van een professional of derde een familiegroepsplan opstellen. De afspraken en regels over de omgang, worden opgenomen in het familiegroepsplan.⁷²

Een andere mogelijkheid is mediation. Een mediator kan bemiddelen voor de wensen van de grootouders. Bij mediation is er meer ruimte om de (onderliggende) emoties te bespreken en kunnen de partijen de oplossing in eigen handen houden. De partijen moeten wel bereid zijn tot mediation. De Stichting Oprecht Scheiden biedt mediation aan. Partijen kunnen onder begeleiding van de stichting bemiddelen om tot een gezamenlijke oplossing voor de omgang te komen.

Tussenconclusie

Uit de uitspraken van de afgelopen vijf jaar, komt naar voren dat het hebben van een bloedband met de kleinkinderen niet voldoende is om de nauwe persoonlijke betrekking aan te tonen. Er moet sprake zijn van een relatie tussen de grootouders en hun kleinkinderen, die een normale grootouder-kleinkind relatie overstijgt. Ook al wordt er een omgangsregeling getroffen, er is meestal meer aan de hand dan in normale familie- en gezinssituaties. Elke zaak verschilt en maakt het treffen van een omgangsregeling erg complex.

⁷⁰ Position Paper Kinderombudsman, 'Kleinkinderen en omgang na scheiding', van 1 april 2015, p. 3.

⁷¹ Kamerstukken II 2014/15, 34168, 4, p. 2.

⁷² Ministerie van VWS, Ministerie van VJ, Nederlands Jeugdinstituut en VNG, 'Factsheet familiegroepsplan', juli 2016.

Als grootouders willen aantonen dat er sprake is van een nauwe persoonlijke betrekking, moet er in de meeste gevallen sprake zijn van:

- bloedverwantschap tussen de grootouders en het kleinkind;
- een belangrijke en frequente taak in de opvoeding en/of verzorging van het kleinkind;
- intensieve betrokkenheid bij de gezondheid van het kleinkind;
- frequent en structureel oppassen;
- een prettige relatie met het kleinkind;
- een positieve invloed op de (identiteits)ontwikkeling van het kind;
- een prettige en respectvolle relatie met de ouders van het kleinkind;
- eventueel langdurig samenwonen met het kleinkind.

Als er in de situatie sprake is van meerdere punten, leidt dat tot een nauwe persoonlijke betrekking. Indien er daarnaast geen sprake is van een ontzeggingsgrond, wordt er in de meeste gevallen een omgangsregeling vastgesteld door de rechter.

5. CONCLUSIE & AANBEVELING

In dit hoofdstuk zal er antwoord worden gegeven op de centrale onderzoeksvraag en zal er een aanbeveling worden gedaan.

5.1. CONCLUSIE

In deze paragraaf zal de volgende centrale onderzoeksvraag worden beantwoord:

In hoeverre kunnen grootouders een omgangsregeling met hun kleinkinderen afdwingen bij de rechter gelet op het begrip nauwe persoonlijke betrekking genoemd in artikel 1:377a BW?

Het wetsvoorstel om grootouders op te nemen in artikel 1:377a BW heeft geen standgehouden, waardoor grootouders nog steeds geen wettelijke positie hebben. De grootouders zullen daarom nog steeds een nauwe persoonlijke betrekking moeten aantonen om in aanmerking te komen voor een omgangsregeling.

Als grootouders een omgangsregeling willen vaststellen, moeten zij een verzoekschrift bij de rechtbank indienen. In het verzoekschrift moeten de grootouders motiveren, hoe zij in een nauwe persoonlijke betrekking staan tot het kleinkind en waarom de omgang in het belang zou zijn van het kleinkind.

Uit dit onderzoek is naar voren gekomen dat een verzoek tot een omgangsregeling uit verschillende stappen bestaat. Als eerst wordt er gekeken naar de ontvankelijkheid van het verzoek, daarna wordt er inhoudelijk getoetst of een omgangsregeling wel in belang is voor het kind en of er geen ontzeggingsgronden zijn om een omgangsregeling af te wijzen. Verder is naar voren gekomen dat artikel 8 EVRM uitleg geeft aan artikel 1:377a BW. De werking van family life is het bieden van respect en eerbiediging op het familie- en gezinsleven. Family life wordt, net als de nauwe persoonlijke betrekking aangetoond, door bijkomende omstandigheden. Momenteel is het hebben van een bloedband tussen grootouders en het kleinkind niet voldoende om family life of een nauwe persoonlijke betrekking aan te tonen. Grootouders moeten daarnaast aantonen dat zij een relatie met hun kleinkinderen hebben, die een normale grootouders-kleinkind relatie overstijgt. Alleen normaal contact is dus niet voldoende.

De eindconclusie van deze scriptie is dat de rechtspositie van grootouders in het omgangsrecht zwak is. Het blijft voor grootouders erg moeilijk om een omgangsregeling te treffen als zij geen belangrijke rol spelen in het leven van hun kleinkind. Een omgangsregeling kan pas met succes worden afgedwongen als grootouders kunnen aantonen dat zij naast het hebben van een bloedband, in een nauwe persoonlijke betrekking staan tot het kind. In de meeste situaties zal er sprake zijn van een nauwe persoonlijke betrekking, als de grootouders:

- bloedverwanten zijn van hun kleinkinderen;
- het kleinkind intensief en/of langdurig hebben verzorgd en/of hebben opgevoed;

- voor een langere tijd met het kleinkind hebben samengewoond;
- een positieve invloed hebben op de ontwikkeling van het kind;
- een relatie met het kleinkind hebben, waardoor het kleinkind behoefte heeft aan omgang;
- een positieve relatie hebben met de ouders van het kleinkind;
- op een andere manier een bijzondere band hebben met het kleinkind, die zich onderscheid van normale grootouder-kleinkind relaties.

Pas als er sprake is van deze punten zal er een nauwe persoonlijke betrekking worden vastgesteld, die kan leiden tot het vaststellen van een omgangsregeling. Maar voorlopig blijft het voor de “normale” grootouder, die af en toe een logerend kleinkind over de vloer krijgt en af en toe oppast, een lastige taak om een omgangsregeling met hun kleinkind te treffen. Uiteindelijk gaat het niet om het belang van de grootouders, maar om het belang van het kind.

5.2. AANBEVELING

In elke zaak speelt er een andere situaties. Het is per zaak te complex om een direct advies te geven. Daarom zal er in deze paragraaf advies worden gegeven over de kans die grootouders hebben om een omgangsregeling te treffen met hun kleinkinderen en wat voor omstandigheden zij daarvoor moeten aantonen. Dit advies zal ook worden verwerkt in een beroepsproduct (blogartikel), die als bijlage drie bij deze scriptie is gevoegd.

Zoals uit de eindconclusie is gebleken moet er voor het vaststellen van een nauwe persoonlijke betrekking, sprake zijn van verschillende bijkomende omstandigheden. Om grootouders wat bewuster te maken van hun slagingskans bij de rechtbank, moeten zij zichzelf de volgende vragen stellen.

1. Sta ik in bloedverwantschap met mijn kleinkind?
2. Sta ik in een nauwe persoonlijke betrekking met mijn kleinkind?
 - 2.1. Heb ik een belangrijke taak gehad in de opvoeding en verzorging van mijn kleinkind?
 - 2.2. Was het opvoeden en verzorgen van mijn kleinkind een langdurige taak?
 - 2.3. Heeft mijn kleinkind een langere tijd bij mij gewoond?
 - 2.4. Is de omgang tussen mij, als grootouder, en mijn kleinkind als prettig te omschrijven?
 - 2.5. Ervaart mijn kleinkind de omgang met mij, als grootouder, als prettig?
 - 2.6. Heb ik een positieve invloed op de ontwikkeling van mijn kleinkind?
 - 2.7. Is mijn relatie met de moeder van het kleinkind als prettig te omschrijven?
 - 2.8. Is mijn relatie met de vader van het kleinkind als prettig te omschrijven?
 - 2.9. Onderscheid de relatie die ik heb met mijn kleinkind, zich van andere ‘normale’ relaties?
3. Zijn er redenen waardoor een omgangsregeling moet worden ontzegd?
 - 3.1. Zal een omgangsregeling lichamelijk en/of geestelijk nadeel opleveren voor uw kleinkind?
 - 3.2. Bent u, als grootouder, ongeschikt en/of niet in staat om een omgangsregeling met uw kleinkind te hebben?

- 3.3. Heeft u kleinkind ernstige bezwaren tegen een omgangsregeling met u, als grootouder?
- 3.4. Zal een omgangsregeling in strijd zijn met zwaarwegende belangen van uw kleinkind?
- 3.5. Is het van belang dat uw kleinkind zich eerst focust op het herstellen van zijn eigen gezondheid en/of ontwikkeling?
- 3.6. Indien uw kleinkind uit huis is geplaatst of onder toezicht is gesteld. Is het van belang dat uw kleinkind zich eerst focust op het herstel van zijn thuissituatie?
- 3.7. Indien uw kleinkind een slechte relatie heeft met (een van) zijn ouders. Is het van belang dat uw kleinkind zich eerst focust op het verbeteren van de relatie tussen hem en zijn ouders?

Als eerst is het van belang de grootouders in een bloedverwantschap staan tot hun kleinkind. Als de grootouders daar 'ja' hebben geantwoord, wordt er naar de nauwe persoonlijke betrekking gekeken.

Als de grootouders het merendeel van de vragen 2.1. tot en met 2.9. met een 'ja' hebben kunnen beantwoorden, staan zij waarschijnlijk in een nauwe persoonlijke betrekking tot hun kleinkind. Indien de grootouder een keer 'nee' heeft geantwoord, betekent dat niet meteen dat zij niet in een nauwe persoonlijke betrekking staat tot het kleinkind.

Als de grootouders bij de vragen 3.1. tot en met 3.7. 'nee' hebben geantwoord, houdt dat in dat er geen gronden zijn om een omgangsregeling te ontzeggen. Indien de grootouder een keer 'ja' heeft geantwoord, betekent dat niet dat er geen omgangsregeling kan worden getroffen.

Zoals eerder gezegd, zijn de verzoeken tot een omgangsregeling erg specifiek. Deze vragen zijn slecht een indicatie van de omstandigheden die moeten worden aangetoond bij het treffen van een omgangsregeling. Het advies voor grootouders is, dat zij bewust moeten worden van de omstandigheden die zij moeten aantonen.

Naast een gerechtelijke omgangsregeling, hebben grootouders ook buitengerechtelijke mogelijkheden. Zij kunnen door middel van de volgende mogelijkheden alsnog in contact komen met hun kleinkinderen:

- familiegroepsplannen;
- mediation;
- en omgang wanneer het kind al omgang heeft met de zoon of dochter van de grootouders.

BIJLAGE 1: BEVOLKINGSCIJFERS CBS

Tabel 1

Bevolking; kerncijfers

Onderwerpen	Perioden	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Bevolking naar burgerlijke staat	Totale bevolking	16 574 989	16 655 799	16 730 348	16 779 575	16 829 289	16 900 726	16 979 120
	Gehuwd	6 875 088	6 864 966	6 851 016	6 823 832	6 787 029	6 753 259	6 727 554
	Gescheiden	1 131 144	1 151 030	1 172 208	1 195 664	1 222 469	1 252 796	1 278 530

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen 2252017

Tabel 2

Particuliere huishoudens naar samenstelling en grootte, 1 januari

	Onderwerpen	Particuliere huishoudens: samenstelling				
		Meerpersoonshuishouden				
		Meerpersoonshuishoudens met kinderen		Gehuwd paar		
				1 kind	2 kinderen	3 of meer kinderen
Leeftijd referentiepersoon	Perioden	<i>aantal</i>				
Totaal alle leeftijden	2010	2 535 114		585 797	790 892	341 652
	2011	2 547 727		583 775	782 489	335 582
	2012	2 558 902		582 203	774 010	330 627
	2013	2 564 326		579 843	763 157	324 583
	2014	2 569 868		578 378	750 341	316 819
	2015	2 572 783		575 005	738 342	310 632
	2016	2 578 670		571 665	728 666	307 470

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen 22-5-2017

Tabel 3

Huwelijksontbindingen; door echtscheiding en door overlijden

Onderwerpen			Perioden	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Totaal huwelijksontbindingen	Huwelijksontbindingen		<i>aantal</i>	88 182	87 756	89 976	90 411	91 402	92 552
Huwelijksontbindingen door echtscheiding	Echtscheidingen			32 544	32 510	33 273	33 636	35 409	34 232
	Totaal echtscheidingspercentage		%	36,2	36,5	37,0	38,1	40,1	39,6
Huwelijksontbindingen door overlijden	Totaal mannen en vrouwen	Overleden gehuwden	<i>aantal</i>	55 638	55 246	56 703	56 775	55 993	58 320

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen 22-5-2017

BIJLAGE 2: JURISPRUDENTIEANALYSE SCHEMA

Nr.	Zaak	Feiten (met eventuele r.o.)	Ontvankelijk (met eventuele r.o.)	Verzoek omgangsregeling toegewezen? (met eventuele r.o.)	Ontzeggingsgrond op grond van artikel 1:377a lid 3 BW (met eventuele r.o.)
	Wel ontvankelijk, geen omgangsregeling				
1	Gerechtshof 's-Hertogenbosch 9 februari 2017, ECLI:NL:GHSHE:2017:444	3.2. Kind onder toezicht van Jeugdzorg. 3.2. Kind uit huis geplaatst. 3.2. Kind verbleef voor een periode bij grootouders van de vaderszijde. 3.5. Grootouders betrokken bij ziekenhuisopnames. 4.4. Kleinkind verbleef in een pleeggezin. 4.3. Grootouders opgenomen in veiligheidsplan.	Ja 3.5. Band grootouders en kleinkind dieper dan normale band. 3.8. en 4.3. Omgang in belang van kind, wegens identiteitsontwikkeling. 4.3. Er was sprake van family life.	Nee	Ja 4.4. en 4.5. Omgangsregeling in strijd met belangen van het kind. Omgangsregeling met grootouders zou ernstig nadeel kunnen opleveren voor de geestelijke of lichamelijke belangen van het kleinkind. Primaire focus is herstel van contact met ouders en terugkeer naar thuissituatie.
2	Rechtbank Den Haag 16 augustus 2016, ECLI:NL:RBDHA:2016:9618	- Grootouders van de vaderzijde verzochten een omgangsregeling. - Relatie grootouders en eigen zoon verslechterd. - Moeder van het kleinkind was aangehouden door de politie wegens een drugsdelict. - Moeder is na de aanhouding niet meer betrokken geweest bij de verzorging en opvoeding van het kind. Kleinkind was zestien maanden. - Kleinkind heeft, toen hij zestien maanden was, een aantal maanden bij zijn grootouders verbleven. - Vader van het kind werkte en was in het weekend bij de grootouders. - Kleinkind is onder toezicht gesteld en is uit huis geplaatst uit het gezin van zijn vader. - Kleinkind heeft tot zijn zesde jaar regelmatig vakanties en weekenden bij zijn grootouders doorgebracht.	Ja - Alle omstandigheden leidde tot een nauwe persoonlijke betrekking.	Niet bekend - Zaak aangehouden.	Niet van toepassing

Onderzoeksrapport
1587239 – Nathalie Chote

		- Contact vader van het kind en grootouders zodanig verslechterd, dat grootouders vier en een half jaar geen contact hadden met hun kleinkind. - Kleinkind heeft via Facebook contact gezocht met zijn grootouders, zonder dat zijn vader dat wist. Kind was op bezoek geweest bij grootouders. - Grootouders hebben na een lange onttrekking van contact nog steeds een liefdevolle relatie met het kleinkind.			
3	Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 21 mei 2015, ECLI:NL:GHARL:2015:3651	3.2. en 3.3. Het kleinkind was onder toezicht gesteld door Jeugdzorg en uit huis geplaatst. 3.3. Het kleinkind verbleef in een pleeggezin. 4.4. Grootouders hadden geen vaste omgangsregeling. In overleg met Jeugdzorg hadden de grootouders en het kleinkind een keer per maand contact.	Ja	Nee	Ja
				4.6. Het kleinkind moest zich hechten aan zijn pleeggezin, zodat hij zich daar veilig voelde. Er was geen ruimte om een vaste omgangsregeling met de grootouders vast te stellen.	4.8. Een vaste omgangsregeling was in strijd met de zwaarwegende belangen van het kind.
4	Rechtbank Rotterdam 19 mei 2014, ECLI:NL:RBROT:2014:4088	2.3. Moeder van het kleinkind is in 2010 overleden. 2.4. Het kleinkind heeft, vanaf het moment van overlijden van zijn moeder tot oktober 2013, bij zijn grootouders in Suriname verbleven. Vanaf oktober 2013 verbleef hij weer bij zijn vader in Nederland. 3.3. De grootouders stelde dat het kleinkind drie jaar van zijn leven had doorgebracht bij zijn grootouders. Daarnaast zou de omgang met de grootouders in belang zijn voor de ontwikkeling en identiteitsvorming van het kind.	Ja	Nee, zaak is aangehouden	Niet van toepassing
			5.4. Grootouders hadden drie jaar het kind verzorgd en opgevoed, wegens het ontbreken van de ouders als opvoeders. Er was sprake van een betekenisvolle relatie tussen de grootouders en het kleinkind, waardoor er een nauwe persoonlijke betrekking is ontstaan.		
5	Gerechtshof Den Haag 26 juni 2013, ECLI:NL:GHDHA:2013:2935	- Grootmoeder van de vaderszijde verzocht een omgangsregeling met haar kleinkind. 2. Vader van het kind is in 2010 overleden. 6. Grootmoeder stelde dat de omgang tussen haar en het kleinkind in belang van het kind was, wegens de sociaal-emotionele ontwikkeling. Het kind zou door de omgang een beter beeld kunnen krijgen van zijn vader. 7. De moeder van het kind stelde dat het kind negen maanden was toen zijn vader overleed. Het kind die toen vier jaar was, herinnerd zich niets meer van zijn grootmoeder. 10. De grootmoeder en de moeder van het kleinkind hadden geen goede relatie.	Ja	Nee	Ja
			2. Het hof ging met het standpunt van de rechtbank mee en stelde dat er geen sprake was van een nauwe persoonlijke betrekking.	10. De omgang tussen het kleinkind en de grootmoeder zou te belastend zijn voor het kind.	10. Omgangsregeling moet worden afgewezen, wegens zwaarwegende belangen. De relatie tussen grootmoeder en de moeder van het kleinkind zou geen goede basis zijn voor een

					omgangsregeling met het kleinkind.
6	Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 15 januari 2013, ECLI:NL:GHARL:2013:BZ0142	3. De grootmoeder van de moederszijde heeft een omgangsregeling verzocht met haar kleinkind.	Ja 4. Rechtbank had vastgesteld dat er sprake was van een nauwe persoonlijke betrekking.	Nee 6. Het kind voelde zich klem tussen zijn ouders. Grootmoeder maakte het loyaliteitsconflict waar het kind zich in bevond moeilijker.	Ja 12. De moeizame relatie tussen de grootmoeder en de ouders van het kleinkind, gaven spanningen voor het kleinkind. Deze spanningen zorgde voor een negatieve invloed op de ontwikkeling van het kind. Daarnaast had het kind een druk schema. De omgang met grootmoeder was niet in het belang van het kind.
Niet-ontvankelijk, geen omgangsregeling					
7	Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 9 februari 2016, ECLI:NL:GHARL:2016:1045	3.4. De rechtbank had verzoek tot een omgangsregeling niet-ontvankelijk verklaard, wegens het ontbreken van een nauwe persoonlijke betrekking. 4.3. Grootouders stelde dat er sprake was van intensief contact met de kleinkinderen en dat zij veelvuldig hadden opgepast. Daarnaast stelde de grootmoeder dat zij actief betrokken was bij de opvoeding en verzorging van een van de kleinkinderen. Er werden foto's overgelegd om het contact tussen grootouders en de kleinkinderen aan te tonen.	Nee 4.5. en 4.6. Hof oordeelde dat er sprake was van normaal contact en daarom geen sprake was van een nauwe persoonlijke betrekking.	Nee	Niet van toepassing
8	Rechtbank Noord-Nederland 20 december 2016, ECLI:NL:RBNNE:2016:5694	4.1. Grootouders hadden een verstoorde relatie met de ouders van het kleinkind. Tussen grootouders en de ouders van het kind hadden er conflicten plaatsgevonden. 4.2. Ouders van het kind voelde zich disrespektvol behandeld. 4.3. Grootouders deden geen poging om situatie met de ouders te verbeteren of te herstellen via bemiddeling.	Nee 4.4. Er is geen sprake van een nauwe persoonlijke betrekking. De kleinkinderen opvangen voor en na school creëerde geen nauwe persoonlijke betrekking. De band tussen de grootouders en de kleinkinderen onderscheid zich niet van andere grootouders.	Nee 4.5. Grootouders zagen niet in dat de kleinkinderen werden blootgesteld aan de spanningen. Kleinkinderen konden in een loyaliteitsconflict raken tussen grootouders en hun eigen ouders. Wegens de slechte relatie tussen de	Niet van toepassing

Onderzoeksrapport
1587239 – Nathalie Chote

				grootouders en ouders, is een regeling niet in het belang van het kind.	
9	Gerechtshof Den Haag 18 februari 2015, ECLI:NL:GHDHA:2015:777	1. Grootmoeder wilde een omgangsregeling met haar kleinkind. 4. Grootmoeder stelde dat zij een deel heeft uitgemaakt van de opvoeding en verzorging van het kind en dat zij samen met de moeder van het kind beslissingen heeft gemaakt. Grootmoeder stelde ook dat zij vaak voor langere perioden had gezorgd voor haar kleinkind, ook wanneer de moeder van het kind afwezig was. Daarnaast heeft het kind vaak bij zijn grootmoeder overnacht. Grootmoeder stelde dat er sprake was van een betekenisvolle relatie met haar kleinkind wegens de zorg en langdurige verantwoordelijkheid ten opzichte van het kind. 9. De moeder van het kind stelde dat de grootmoeder een enkele dag oppaste en incidenteel voor een langere periode.	Nee 9. Geen sprake van een nauwe persoonlijke betrekking. Er was geen sprake van bijkomende omstandigheden. De band tussen grootmoeder en kleinkind onderscheidde zich niet met die van andere grootouder-kleinkind relatie.	Nee	Niet van toepassing
10	Rechtbank Overijssel 27 november 2014, ECLI:NL:RBOVE:2014:7046	- Ouders van het kleinkind waren gescheiden. Het kleinkind gaf zijn grootouders de schuld van het verkeerd helpen van zijn moeder tijdens de echtscheiding. - De Raad van de Kinderbescherming stelde dat de grootouders het kleinkind de rust en ruimte moesten geven. - Grootouders hadden een jaar geen contact en wilde weer contact. - De vader van het kleinkind was het eens met de Raad van de Kinderbescherming en vond dat het kind rust en ruimte moest krijgen. - De moeder van het kind was het eens met het verzoek van de grootouders en vond dat de grootouders contact moest hebben met het kind. - Kleinkind wilde geen omgang met zijn grootouders.	Nee - Er was geen nauwe persoonlijke betrekking aangetoond. - De rechter had in deze uitspraak duidelijk gemaakt dat als er een nauwe persoonlijke betrekking was aangetoond, het verzoek tot een omgangsregeling alsnog zou worden afgewezen wegens de ontzeggingsgrond.	Nee, wegens ontzeggingsgrond.	Ja, sprake van artikel 1:377a lid 3 sub c BW. - Het kleinkind maakte bezwaar tegen het contact met zijn grootouders.
11	Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 31 maart 2016, ECLI:NL:GHARL:2016:2747	3.1. Na het overlijden van de moeder van het kleinkind, verbleef het kind bij zijn vader. De grootmoeder van de moederszijde heeft haar kleinkind daarna niet meer gezien. 5.4. Grootmoeder stelde dat zij de belangrijkste schakel was met zijn overleden moeder. Een relatie met de grootmoeder zou volgens haar bijdragen aan de identiteitsontwikkeling van het kind.	Nee 5.6. Grootmoeder had te weinig concrete feiten en omstandigheden om een nauwe persoonlijke betrekking te onderbouwen.	Nee	Niet van toepassing
12	Rechtbank Rotterdam 25 april 2014, ECLI:NL:RBROT:2014:3963	2.7. De grootouders van de moederszijde verzochte een omgangsregeling met hun kleinkinderen. 3.1.2. Grootouders stelde dat zij een belangrijke en essentiële rol hadden gespeeld in het leven van hun kleinkinderen. De kleinkinderen verbleven veelvuldig bij de grootouders. Daarnaast speelde de grootouders een rol wegens het ongeregeld leven van de moeder van de kinderen.	Nee 3.1.2. Geen bijkomende feiten en omstandigheden. Het contact tussen de grootouders en de kleinkinderen	Nee	Niet van toepassing

		De grootouders stelde dat zij een stabiele factor waren in het leven van de kleinkinderen. De moeder van de kleinkinderen was voor een periode gedetineerd in België.	onderscheidde zich niet van het gebruikelijke en dagelijks contact tussen grootouders en kleinkinderen. Af en toe logeren bij de grootouders en regelmatig contact leidde niet tot een nauwe persoonlijke betrekking.		
Wel ontvankelijk, wel omgangsregeling					
13	Rechtbank Noord-Holland 19 maart 2014, ECLI:NL:RBNHO:2014:2502.	- Grootouders van de moederszijde verzochten een omgangsregeling met hun kleinkind. - De moeder van het kleinkind was in juli 2012 om het leven gekomen. - Sinds het voorjaar 2013 was het contact tussen grootouders en het kleinkind verbroken. - De grootouders waren in conflict geraakt met de vader van het kleinkind. Daarna werd de relatie slechter. - Grootouders hadden gepoogd om te bemiddelen, dit leverde geen resultaat op. - Vader vond dat de grootouders zich te bemoeizuchtig hadden opgesteld en het kind te veel mee hadden genomen in hun eigen rouwverwerking. De vader vond het gedrag van de grootouders niet in belang van het kind. - Grootouders stelde zich meewerkend op tijdens de zitting. Zij zagen in dat zij het kind te veel hadden betrokken bij hun rouwverwerking. De grootouders waren bereid om de relatie met de vader te verbeteren. - Vader had ter zitting aangegeven dat hij het belang van contact tussen het kind en zijn grootouders begreep. - Minderjarige was zijn grootouders een paar keer per toeval tegengekomen. Het kind gaf aan dat hij zijn grootouders miste en dat zijn vader boos was op zijn grootouders.	Ja - Grootouders waren zeer betrokken bij de verzorging en opvoeding van hun kleinkind en hadden veel contact met hem. - Het contact was ruimer dan het gebruikelijk contact tussen grootouders en kleinkinderen. - Er was dus sprake van een nauwe persoonlijke betrekking.	Ja - Een omgangsregeling zou in belang zijn van de identiteitsontwikkeling van het kleinkind. Door de regeling zou het kind de herkomst van zijn moederszijde beter leren kennen.	Nee - Er waren geen zwaarwegende belangen, die de omgang tussen de grootouders en het kleinkind konden belemmeren.
14	Gerechtshof 's-Gravenhage 13 oktober 2010, ECLI:GHSGR:2010:BP3641	- De moeder van het kind bevond zich in een penitentiaire inrichting. - Het kind is in een pleeggezin geplaatst. - Toen het kind nog thuis woonde bij haar moeder, had zij veel contact met haar grootmoeder. - Het contact tussen de grootmoeder en het kleinkind verliepen goed volgens het pleeggezin. Het kleinkind had ook behoefte aan contact met haar grootmoeder.	Ja - Grootmoeder had een grote rol gespeeld in het leven van het kind. Hierdoor was er een nauwe persoonlijke betrekking ontstaan.	Ja - Omgangsregeling was in het belang van het kind.	Nee

Onderzoeksrapport
1587239 – Nathalie Chote

15	Rechtbank Limburg 2 december 2014, ECLI:NL:RBLIM:2014:11499	- Grootouders hadden geen goede relatie met de ouders van het kind. - De ouders van de kinderen wilde ook niet meewerken om de relatie te verbeteren. - De kinderen hadden het thuis moeilijk met het contact met hun vader. Hierdoor waren de kinderen erg geschaad in hun ontwikkeling. - De kleinkinderen wilde wel contact met hun grootouders.	Ja - Er was sprake van een bijzondere band tussen de grootouders en de kleinkinderen, waardoor er een nauwe persoonlijke betrekking was ontstaan.	Ja - Het contact met de kleinkinderen was in het belang van het kind. De kleinkinderen ervaarde het contact met hun grootouders als zeer positief.	Nee
----	---	--	---	--	-----

Advies: de omgang tussen grootouders en kleinkinderen⁷³

Uit elkaar gaan is voor iedereen een ingrijpende gebeurtenis. Niet alleen voor de partners, maar ook als er kinderen in het spel zijn. Ook grootouders worden geraakt. De grootouders zien hun zoon of dochter door een moeilijke periode gaan, maar zij zien hun kleinkind ook door deze moeilijke periode gaan. Helaas komt het vaak voor dat grootouders hun kleinkinderen, na het uit elkaar gaan van de ouders, niet meer zien.

De wet geeft grootouders niet veel steun. Het blijft vrij moeilijk om met succes een omgangsregeling af te dwingen bij de rechter. Dit betekent niet dat er geen kans bestaat om een omgangsregeling te treffen.

Wat moet ik doen als grootouder?

Als u een vaste omgangsregeling wilt, kunt u een verzoek indienen bij de rechtbank. In het zogeheten verzoekschrift moet u gemotiveerd aangegeven waarom u omgang met uw kleinkind moet hebben en in hoeverre de omgang in belang is voor uw kleinkind. In de Nederlandse rechtspraak is naar voren gekomen dat er bij een verzoek tot omgang wordt gekeken naar drie stappen. Waar u goed op moet letten voordat u een omgangsverzoek indient, is dat het niet om uw belangen gaat, maar om het belang van het kind.

Stap 1: ontvankelijkheid

Met de ontvankelijkheid wordt er door de rechter getoetst of uw verzoek wel conform de wet is. Bij een verzoek tot een omgangsregeling, moet u het wettelijk vereiste nauwe persoonlijke betrekking kunnen aantonen. Uit de rechtspraak is naar voren gekomen dat een nauwe persoonlijke betrekking tot stand komt als u bloedverwante bent van uw kleinkind en als er bijzondere band tussen u en uw kleinkind bestaat. U moet daarvoor verschillende omstandigheden kunnen aantonen. De meest voorkomende omstandigheden die leiden tot een nauwe persoonlijke betrekking zijn als grootouders:

- het kleinkind intensief en/of langdurig hebben verzorgd en/of hebben opgevoed;
- voor een langere tijd met het kleinkind hebben samengewoond;
- een positieve invloed hebben op de ontwikkeling van het kind;
- een relatie met het kleinkind hebben, waardoor het kleinkind behoefte heeft aan omgang;
- een positieve relatie hebben met de ouders van het kleinkind;
- op een andere manier een bijzondere band hebben met het kleinkind, die zich onderscheidt van normale grootouder-kleinkind relaties.

⁷³ Dit beroepsproduct is in een herschreven versie gepubliceerd op de volgende website: <https://oprechtscheiden.nl/opa-en-oma-zien-kleinkinderen-niet-meer-na-echtscheiding/>

Indien er geen sprake is van een van de omstandigheden, is de kans klein dat u met succes een omgangsregeling zal treffen met uw kleinkind. Indien er wel sprake is van een van deze omstandigheden is er hoogstwaarschijnlijk, sprake van een nauwe persoonlijke betrekking tussen u en uw kleinkind. U heeft nu meer kans in stap twee, om een omgangsregeling te treffen.

Stap 2: de omgangsregeling

Tijdens de tweede stap, zal de rechter inhoudelijk toetsen of er een omgangsregeling tot stand kan komen. Hierbij beoordeelt de rechter of een regeling wel in het belang van uw kleinkind is. In de meeste zaken is een regeling in het belang van uw kleinkind als u:

- positieve invloed heeft op het leven van uw kleinkind;
- positief bijdraagt aan de identiteitsontwikkeling van uw kleinkind.

Als er sprake van deze gronden, heeft u bijna met succes een omgangsregeling getroffen met uw kleinkind. Het enige wat nu een omgangsregeling kan ontzeggen zijn de gronden van stap drie.

Stap 3: de ontzeggingsgronden

Tijdens de laatste stap beoordeelt de rechter of een omgangsregeling niet in strijd is met de volgende ontzeggingsgronden:

- in strijd met de geestelijke en lichamelijke ontwikkeling van het kind;
- ongeschikt tot omgang;
- ernstige bezwaren van het kind;
- in strijd met zwaarwegende belangen van het kind.

Indien er geen sprake is van een ontzeggingsgrond, is de kans vrij groot dat er een omgangsregeling tussen de grootouders en kleinkinderen tot stand komt.

Na al deze stappen goed door te lezen, kunt u zelf uw kans om een omgangsregeling te treffen inschatten. De omstandigheden die hier worden genoemd, zijn slechts een indicatie. U moet rekening houden dat elke situatie anders is.

Zijn er ook buitengerechtelijke mogelijkheden?

Er zijn weldegelijk buitengerechtelijke mogelijkheden om omgang te krijgen met uw kleinkind. Denk hierbij aan:

- familiegroepsplannen, waarbij de ouders van de kinderen samen met u, als grootouder, afspraken kunnen maken over het kleinkind;
- mediation, waarbij u samen met de ouders kan bemiddelen over de wensen die u heeft betreft de omgang. De Stichting Oprecht Scheiden kan u hiermee van dienst zijn;
- omgang wanneer het kleinkind al omgang heeft met uw zoon of dochter.

LITERATUURLIJST

Boeken

Barents 2016

R. Barents, *Europees Recht*, Groningen: Noordhoff Uitgevers 2016.

Boele-Woelki & Verhagen 2013

K. Boele-Woelki & E.M.J.M.C. Verhagen, *Ars Aequi Jurisprudentie: Personen- en Familierecht*, Nijmegen: Ars Aequi Libri 2013.

Bovend'Eert, in: T&C Grondwet 2015

P.P.T. Bovend'Eert, "Commentaar op art. 120 Gw", in: P.P.T. Bovend'Eert (red.), *Tekst & Commentaar Grondwet*, Deventer: Kluwer 2015 (online, bijgewerkt tot en met 1 oktober 2015).

De Bruijn-Lückers, in: T&C Personen- en familierecht 2016

M.L.C.C. De Bruijn-Lückers, "Commentaar op art. 8 EVRM", in: M.J.C. Koens & A.P.J.M. Vonken (red.), *Tekst & Commentaar Personen- en familierecht*, Deventer: Kluwer 2016 (online, bijgewerkt tot en met 1 juli 2016).

Den Boon & Hendrickx 2015

C.A. den Boon & R. Hendrickx, *Van Dale Groot woordenboek van de Nederlandse taal*, Utrecht: Van Dale Lexicografie 2015.

Fleuren, in: T&C Grondwet 2015

J.W.A. Fleuren, "Commentaar op art. 93 Gw", in: P.P.T. Bovend'Eert (red.), *Tekst & Commentaar Grondwet*, Deventer: Kluwer 2015 (online, bijgewerkt tot en met 1 oktober 2015).

Huzen & Wormsbecher 2016

I.M. Huzen & M. Wormsbecher, *Praktisch Europees Recht*, Groningen: Noordhoff Uitgevers 2016.

Koens, in T&C Burgerlijk Wetboek 2015

M.J.C. Koens, 'Commentaar op artikel 1:377a BW', in: C.J.J.M. Stolker, W.L. Valk en H.B. Krans e.a. (red.), *Tekst & Commentaar Burgerlijk Wetboek*, Deventer: Kluwer 2015 (online).

Koens & Van der Linden 2015

M. Koens & A. van der Linden, *Monografieën (echt)scheidingsrecht. Kind en scheiding* (Vol. 8), Den Haag: Sdu Uitgevers 2015.

Loonstra 2012

C.J. Loonstra, *Hoofdlijnen Nederlands Recht*, Groningen: Noordhoff Uitgevers 2012.

Nieuwenhuis & Smits, in T&C Burgerlijk Wetboek 2015

J.H. Nieuwenhuis & V.M. Smits, 'Commentaar op artikel 1:3 BW', in: C.J.J.M. Stolker, W.L. Valk en H.B. Krans e.a. (red.), *Tekst & Commentaar Burgerlijk Wetboek*, Deventer: Kluwer 2015 (online).

Phillips 2016

C. Phillips, *Familierecht*, Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers 2016.

Schaaijk 2011

G.A.F.M. van Schaaijk, *Praktijkgericht juridisch onderzoek*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2011.

[Tijdschriftartikelen](#)

De Bruijn-Lückers, *Tijdschrift voor scheidingsrecht* 2004/9

M.L.C.C. de Bruijn-Lückers, 'Lebbink tegen Nederland', *Tijdschrift voor Scheidingsrecht* 2004, afl. 9.

Langerveld, *PlusOnline Magazine* 2013

L. Langerveld, 'Opa en oma zijn in crisistijd onmisbaar', *PlusOnline Magazine* 19 augustus 2013.

Vlaardingerbroek, *Tijdschrift voor scheidingsrecht* 2013/23

P. Vlaardingerbroek, 'Grootouders, kleinkinderen en omgang: een typisch Nederlands probleem', *Tijdschrift voor scheidingsrecht* 2013/23, afl. 3.

[Jurisprudentie](#)

Europese rechtspraak

EHRM 27 juli 2000, 25651/94 (*L./Finland*).

EHRM 21 juni 1988, ECLI:NL:XX:1988:AD0368, NJ 1988/746, m.nt. E.A. Alkema (*Berrahab/Nederland*).

EHRM 9 juni 1998, 22430/93 (*Bronda/Italië*).

EHRM 10 maart 1981, 8924/80 (*X/Zwitserland*).

EHRM 13 juni 1979, ECLI:NL:XX:1979:AC3090, NJ 1980/462, m.nt. E.A. Alkema, (*Marckx*).

[*Gerechtshof*](#)

Gerechtshof 's-Hertogenbosch 9 februari 2017, ECLI:NL:GHSHE:2017:444.

Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 31 maart 2016, ECLI:NL:GHARL:2016:2747.

Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 9 februari 2016, ECLI:NL:GHARL:2016:1045.

Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 21 mei 2015, ECLI:NL:GHARL:2015:3651.

Gerechtshof Den Haag 18 februari 2015, ECLI:NL:GHDHA:2015:777.

Gerechtshof Leeuwarden 4 december 2012, ECLI:NL:GHLEE:2012:BY7409.

Gerechtshof Den Haag 26 juni 2013, ECLI:NL:GHDHA:2013:2935.

Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 15 januari 2013, ECLI:NL:GHARL:2013:BZ0142.

Gerechtshof 's-Gravenhage 13 oktober 2010, ECLI:GHSGR:2010:BP3641.

[*Rechtbank*](#)

Rechtbank Noord-Nederland 20 december 2016, ECLI:NL:RBNNE:2016:5694.

Rechtbank Den Haag 16 augustus 2016, ECLI:NL:RBDHA:2016:9618.

Rechtbank Noord-Holland 1 juli 2015, ECLI:NL:RBNHO:2015:5517.

Rechtbank Limburg 2 december 2014, ECLI:NL:RBLIM:2014:11499.

Rechtbank Overijssel 27 november 2014, ECLI:NL:RBOVE:2014:7046.

Rechtbank Rotterdam 19 mei 2014, ECLI:NL:RBROT:2014:4088.

Rechtbank Rotterdam 25 april 2014, ECLI:NL:RBROT:2014:3963.

Rechtbank Noord-Holland 19 maart 2014, ECLI:NL:RBNHO:2014:2502.

[Parlementaire stukken](#)

Kamerstukken II 2014/15, 34168, 1.

Kamerstukken II 2014/15, 34168, 2.

Kamerstukken II 2014/15, 34168, 4.

Kamerstukken II 2014/15, 34168, 9.

Kamerstukken II 2004/05, 30145, 2.

Kamerstukken II 1992/93, 23012, 1-2.

Trb. 1954, 151.

Internetbronnen

'Grondwet en internationale rechtsorde', www.denederlandsegrondwet.nl.

N. Visser & D. Smolders, 'Ratificatie', Geraadpleegd van <http://www.europa-nu.nl/>

Omgang met kinderen (z.j.). Geraadpleegd van rechtspraak.nl.

Ouder of degene die in een nauwe persoonlijke betrekking staat tot het kind is niet in staat tot omgang (z.j.). Geraadpleegd van <http://www.echtscheiding-aanvragen.com/ouder-of-ander-niet-in-staat-tot-omgang>.

'Wie zijn wij', www.oprechtscheiden.nl/wie-zijn-wij/, (geraadpleegd op 9 maart 2017).

Overige bronnen

Procesreglement Gezag en Omgang, 16^e druk, april 2017.

Position Paper Kinderombudsman, '*Kleinkinderen en omgang na scheiding*', van 1 april 2015.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, Ministerie van Veiligheid en Justitie, Nederlandse Jeugdinstituut, Vereniging van Nederlandse Gemeenten, 'Factsheet familiegroepsplan', juli 2016.